

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Dita Breberová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Adaptační programy jako prevence sociálně
patologických jevů**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:
Dita Breberová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů“ zpracovala samostatně a použila literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Hlinsku 11. dubna 2011

.....

Dita Breberová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za cenné rady, připomínky a užitečnou metodickou pomoc při zpracování této bakalářské práce. Velmi si toho vážím.

Dále děkuji paní PaedDr. Dagmar Kantůrkové a panu Romanu Álvarezovi, že mi umožnili spolupracovat a přímo se zúčastnit adaptačních programů, které pro své studenty pořádá Gymnázium K. V. Raise v Hlinsku.

Dita Breberová

Obsah

Úvod	2
1. Sociálně patologické jevy	4
1.1 Charakteristika sociálně patologických jevů, příčiny vzniku, důsledky	4
1.2 Role rodiny	6
1.3 Prevence sociálně patologických jevů	14
2. Druhy sociálně patologických jevů v dětských a mládežnických školních kolektivech	17
2.1 Agresivní chování	17
2.2 Šikana	18
2.2.1 Agresor	23
2.2.2 Oběť	23
2.2.3 Formy a známky šikany	24
2.3 Záškoláctví	26
2.4 Závislost na návykových látkách	26
2.4.1 Alkohol	26
2.4.2 Kouření	29
2.4.3 Drogová závislost	31
3. Sociálně patologické jevy v širším spektru, ohrožující mladou populaci	34
3.1 Kriminalita	34
3.2 Gamblerství	37
3.3 Intolerance, Xenofobie, Rasismus	38
4. Adaptační programy	40
4.1 Charakteristika programů a vymezení cílové skupiny	40
4.2 Výběr vhodného prostředí a lektorského týmu	40
4.3 Aktivity	41
4.4 Dopad na jedince a kolektiv	46
4.5 Výstup pro pedagogy	48
5. Praktická část	49
5.1 Cíl průzkumu a jeho průběh, dotazování respondentů	49
5.2 Stanovení hypotéz	50
5.3 Analýza dotazníků a ověření hypotéz	50
Závěr	59
Resumé	62
Anotace	63
Seznam literatury a pramenů	64
Seznam příloh	66

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila „Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů“. Velmi mě zaujalo, když můj kolega představoval programy našim zahraničním kolegům z partnerských měst v Itálii a Holandsku. Tento způsob práce s mládeží a prevence sociálně patologických jevů v dětských a mládežnických kolektivech měly velký úspěch, protože i naši zahraniční partneři mají negativní zkušenosti se sociálně patologickými jevy u školní mládeže. Metody, které se v programech používají, mohou kladně přispět k vytvoření dobrých vztahů mezi studenty a umožní pedagogům je blíže poznat v různých situacích.

Dobře fungující třídní kolektiv je základním atributem pro naplnění hlavní úlohy školy, tzn. pro zajištění kvalitní výchovy a vzdělávání. V současné době se často setkáváme s projevy sociálně patologického jednání v prostředí školních kolektivů, které pak mohou mít za následek další nežádoucí jevy. Mezi tyto projevy řadíme například: šikanu, experimentování s drogou, gamblerství a další, v jejichž důsledku se může u oběti nebo závislého vyskytnout neschopnost či neochota vstřebávání učiva, záškoláctví, ale může také dojít k agresivním projevům chování či kriminalitě.

Aby se co nejvíce snížilo riziko vzniku výskytu těchto sociálně patologických jevů v dětských a mládežnických kolektivech, zařazuje stále více škol do svých plánů jako nástroj adaptační programy. Ty jsou určeny zejména pro žáky šestých tříd, kteří přešli z kolektivu základní školy do nově vznikajícího na víceletém gymnáziu a dále také pro studenty prvních ročníků středních škol.

Přechod z prvního stupně na druhý, případně odchod ze základní školy na školu střední je pro mnoho studentů náročnou záležitostí a také významnou změnou. Přecházejí do nového neznámého prostředí, musí si zvyknout na jiné spolužáky a učitele a zároveň jsou na ně také kladeny vyšší nároky. Hlavním cílem adaptačních programů je tuto situaci studentům i pedagogům v co možná největší míře ulehčit. Měli by se vzájemně poznat v mimoškolním prostředí a díky aktivitám, ze kterých je program složen, by mělo dojít k rozvoji týmové spolupráce, kreativity, sociálního citění, komunikačních dovedností a dalších

vlastností. Ve fungujícím kolektivu pak málokdy dochází k šikaně nebo agresivnímu chování či dalším negativním jevům.

Adaptační programy mají za úkol přispět ke vzájemnému hlubšímu poznání žáků ve skupině, poznání sebe sama, svých schopností a možností. Důležitou složkou je také téma vzájemné spolupráce, empatie a podpora skupinových činností.

Cílem mé práce je prokázat kladný vliv adaptačních programů na vytvoření fungujícího kolektivu, kde žáci dovedou dobře spolupracovat a komunikovat a zároveň jejich vliv a působení na vztahy mezi učiteli a žáky. Při průzkumu se také budu věnovat tomu, zda adaptační programy mohou pomocí zážitkových programů a zajímavých aktivit ukázat dětem a mládeži, jakými různými způsoby mohou smysluplně trávit svůj volný čas.

Abych dosáhla stanoveného cíle, rozdělila jsem bakalářskou práci na dvě části. V první se věnuji nejprve charakteristice jednotlivých sociálně patologických jevů, roli rodiny a možnostem prevence negativních jevů. Dále popisuji jednotlivé sociálně patologické jevy, které se mohou v dětských a mládežnických školních kolektivech vyskytnout a uvádím průběh adaptačních programů. V části druhé je proveden průzkum ve školách a vyhodnoceny jeho výsledky.

1. Sociálně patologické jevy

1.1 Charakteristika sociálně patologických jevů, příčiny vzniku, důsledky

O sociálně patologických jevech slýcháme v dnešní době poměrně často. Sociálně patologické jevy obecně označují takové chování, které se vyznačuje nedodrčováním a porušováním sociálních norem, případně porušováním jiných předpisů či zákonů a dále jednání, v jehož důsledku dochází k újmě na zdraví jedince, poškozování prostředí, v němž žije nebo pracuje. Společnost je těmito jevy ohrožena z hlediska mravnosti a morálky. Jde o určité vychýlení z norem chování a pravidel společnosti a zároveň dochází k nerespektování požadavků kladených na skupinu či jednotlivce.

Příčiny vzniku sociálně patologických jevů mohou být různé. Může se například jednat o snahu mladých lidí vymanit se z „nadvlády“ dospělých, dělat co sami chtějí. Dokázat si, že už jsou samostatní, že mohou zapadnout mezi vrstevníky a vyrovnat se jim. Příčinou vzniku sociálně patologických jevů může být i touha zkusit něco neznámého nebo zakázaného.

Příspěť mohou i určitá rizika:

- **U jedince samotného** – jeho charakterové vlastnosti, inteligence, mravní vývoj, zdraví, potřeba odlišit se, nezdravý životní styl, chuť experimentovat, snaha zapadnout do party atd.
- **V rodině** mohou být rizikovými faktory nedostatky v komunikaci, špatné vztahy, sklony k závislostem u rodičů apod.
- **Ve škole** je rizikovým faktorem špatná atmosféra ve třídě, užívání návykových látek spolužáky, nefungující program prevence sociálně patologických jevů atd. Velmi důležitým faktorem ve školním prostředí, který na děti působí velkou měrou, je osobnost a role učitele.
- Rizikovým faktorem **ve společnosti** je snadná dostupnost návykových látek, malá informovanost o následcích jejich užívání, vliv masmédií, různé módní trendy, aj.

Všechny tyto faktory (a mnohé další) jedince ovlivňují, ať už na něj působí zevnitř nebo zvenčí, v tom, jaký bude jeho názor nebo postoj například k alkoholu a jiným drogám nebo tabákovým výrobkům, na nichž si může v průběhu času vypěstovat závislost.

Důsledky sociálně patologických jevů:

Jedinec může vyzkoušet návykovou nebo jinou látku z jakéhokoliv důvodu. Pokud se jedná o děti ze základní školy nebo mladistvé, často si vůbec neuvědomují, jaké následky může toto jejich jednání mít. Důvodem je například zvědavost, touha po nových zkušenostech a vyrovnání se starším vrstevníkům, nuda a špatná informovanost. Důsledky takového chování se potom mohou projevit ve všech oblastech života. Negativně mohou ovlivnit zvláště duševní a tělesné zdraví, vazby a vztahy v rodině i mezi přáteli, umění využít svůj osobní potenciál, dovednosti a vědomosti, hodnoty a cíle, potřeby a způsob života celkově.

Pro prevenci sociálně patologických jevů je proto, dle mého názoru, velmi důležitá diagnostika rizikových faktorů. Tím, že dojde k včasnému rozpoznání různých symptomů patologického jednání nebo chování u jedince či skupiny, lze potom těmto jevům předcházet a zároveň také následně hledat jejich řešení.

1.2 Role rodiny

Rodina plní v životě společnosti i jednotlivce důležité funkce a hraje velmi významnou a nezastupitelnou roli ve formování osobnosti dětí. Zajišťuje biologickou i sociální reprodukci člověka jako je narození dítěte, péči o ně, jeho socializaci, předávání tradic a hodnot předchozích generací. Dále je ekonomickou jednotkou. Její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání, ale rodina jako celek se stává především významným spotřebitelem, na němž je současný trh závislý.¹

V dřívějších dobách byla rodina i jednotkou pracovní. Rodina také poskytuje dětem i dospělým ochranu a pomoc v každodenním životě a zvláště v zátěžových situacích jako je nemoc, ohrožení jinými skupinami, přírodou, ekonomickými podmínkami apod. Dále rodina kontroluje chování a jednání svých členů. Umožňuje také formovat osobní vztahy, společně prožívat radost i smutek, přijímat péči a také ji poskytovat druhým. Je důležité, aby dítě vyrůstalo v atmosféře důvěry a porozumění. Pokud dojde u dítěte k tomu, že má nějaké potíže, může se s problémem svěřit lépe než takové dítě, kterému nikdo nenaslouchá. Silné je také působení způsobu výchovy na stabilitu či labilitu osobnosti.²

Tradiční rodina v dřívějších dobách byla patriarchální. Hlavní autoritou zde byl otec a matka s dětmi se musely podřizovat. Historický vývoj, zvláště pak ve 20. století, vedl ke změnám v rodinách, které se stávaly více demokratickými a partnerskými s větší rovnoprávností žen i mužů, případně i dětí. Nerovnoprávnost v patriarchálních rodinách se stávala často zdrojem napětí, konfliktů a také deformovala osobnost obou partnerů. Přísná patriarchální rodina tlumila rozvíjení samostatnosti kreativity dětí a ty se stávaly závislými na autoritě nebo přecházely do odmítání jakékoliv autority, popřípadě k odporu proti společenským normám obecně. Naopak v rodině demokratické vznikají nové problémy. Žena je často zaměstnána, stává se ekonomicky samostatnější a sebevědomější. Přitom však na ní stále leží povinnost vykonávat domácí práce

---

¹ Kraus B., Poláčková V. et al. *Prostředí, člověk, výchova*, Brno: Paido, 2001, s. 80

² Čáp J., Mareš J. *Psychologie pro učitele*, Praha: Portál, 2001, s. 317

a péči o děti. Zde vznikají nejasnosti, co dětem povolovat, co zakazovat a nakolik ustupovat tlaku vrstevníků.

„Někteří rodiče, i když své děti opravdu milují, dělají v nejlepším víře jednu chybu. Mají k výchově přístup podobný chování „hlavního dodavatele“, který organizuje výstavbu domu tím, že zadává zakázky jednotlivým stavebním firmám a řemeslníkům. Takový rodič pak hledá „subdodavatele“, kteří mají zařídit vlastní výchovu – ať už se jedná o učitele, skautské vůdce, učitele hudby nebo psychologické poradce. Tento přístup může docela dobře fungovat, když se má dítě naučit různým dovednostem, ale nemůžeme ho uplatňovat, když chceme dítě naučit základním morálními hodnotám! Učitelé a poradci mohou k výchově přispět, rozvinout ji a upevnit, ale základní odpovědnost leží na rodičích.“³

Působení rodinného prostředí na dítě však může mít v některých případech i určitá rizika. Jde především o případy, kdy rodiče nejsou schopni řádně plnit svoji roli. Vliv na výchovu mají i změny v rodině v důsledku jejího rozpadu či neúplnosti. Výchova v takových rodinách může být extrémní a rodiče často používají výchovné strategie, které nejsou příliš vyhovující. Nepříznivě na dítě působí také to, pokud rodina neplní řádně své funkce a nevytváří pro ně podnětné prostředí. Není nic horšího než nuda a nedostatek podnětů k různým činnostem a nestanovení cílů, kterých může dítě dosáhnout.

Někdy rodiče nezvládají výchovu dítěte, protože mají ztížené sociální podmínky. Co se týká nežádoucích forem chování, mohou na ně mít vliv i určité sociální skupiny a subkultury, které takové chování tolerují nebo je považují za vhodné a nutné. Nežádoucí chování se může rozvíjet v důsledku napodobování dospělých v některých případech i s jejich schvalováním takového chování. Na způsob chování může mít zároveň vliv i určitý životní styl a životní prostředí, které jedince obklopuje. Kořeny vzniku sociálně patologických jevů mohou být ve způsobu výchovy v rodině, kde dítě vyrůstá.

„Ke zjišťování způsobu výchovy slouží psychologům standardizované dotazníky. Také učitelé a vychovatelé mohou zjistit způsob výchovy v rodině

---

³ Eyerovi, L., R. *Jak naučit děti hodnotám*, Praha: Portál, 2000, s. 11

žáka, kterého potřebují blíže poznat. Srovnávají údaje o žákovi, shromážděné pozorováním a rozhovorem s následujícím schématem:

➤ **Kladný komponent výchovy, kladný emoční vztah k dítěti**

Rodiče jsou ochotni povídat si s dítětem, vyslechnout jeho zážitky, radosti i starosti, nevyjadřují se v tom smyslu, že jde o věci malicherné, nedůležité, obtěžující. Jsou ochotni vyslechnout bez rozčilování i sdělení o nepříjemných problémech. Přitom projevují porozumění, citové spoluprožívání, ochotu pomoci. Týká se to situací běžných i závažnějších.

➤ **Záporný komponent výchovy, záporný emoční vztah k dítěti**

Rodiče často dítěti připomínají jeho chyby a nedostatky, ať již skutečné nebo domnělé. Často, popřípadě ponižujícím způsobem trestají. Vyhrožují. Jen výjimečně dítě pochválí. Lhostejnost rodičů k dítěti, jeho problémům, ale i jeho úspěchům. Dítě má dojem, že se o ně rodiče „nezajímají“, že chtějí „mít od něho pokoj“. Také v rozhovoru s učitelem, psychologem, sociálním pracovníkem se rodiče vyjadřují o dítěti chladně, s lhostejností.

Rodiče ironizují dítě nebo se mu přímo posmívají. Předpovídají mu neúspěch ve vzdělání, v osobních vztazích aj.

➤ **Silné výchovné řízení, vysoký komponent požadavků a nízký komponent volnosti**

Rozhodování za dítě bez ohledu na jeho motivy a názory. Ignorování toho, co se dětem toho věku běžně dopřává a povoluje. Udržování dítěte v nesamostatnosti a nezralosti – ve styku s vrstevníky, v oblékání, využívání volného času, volbě školy nebo učebního oboru apod.

Mladistvý přešel k odporu proti autoritě rodičů nebo proti všem autoritám. Provokuje nápadným účesem, oblečením, chováním, agresivním chováním, příklonem k extremistickým hnutím aj.

➤ **Slabé výchovné řízení, nízký komponent požadavků a vysoký komponent volnosti**

Požadavky na dítě se nekladou nebo jsou nízké – v kázni, plnění školních povinností, domácích pracích aj.

Chybí kontrola plnění požadavků nebo je nedostatečná. „Dítě si dělá, co chce“, rodiče mu nejvýše domluví, spokojí se se slibem nebo výmluvou, dále nekontrolují plnění slibu. Rodiče podléhají požadavkům dítěte, např. podepíší omluvný list, přestože dítě nebylo nemocné.

Rodiče vytvářejí dítěti „skleníkové podmínky“, odstraňují za ně překážky. Když je dítě ve škole neúspěšné, rodiče intervenují u učitelů, omlouvají dítě, snaží se odstranit jeho nepříjemnosti.

Rodiče zahrnují dítě množstvím dárků a peněz.

➤ **Rozporné výchovné řízení**

V rodinné výchově jsou znaky silného i slabého řízení.

Rozpor v řízení téhož z rodičů: dlouho se nestará o chování a výkony dítěte, ponechává mu volnost – teprve při stížnosti ze školy nebo odjinud začne křičet, vyhrožovat, přísně trestat.

Rozpor mezi otcem a matkou ve výchovném řízení: jeden z rodičů je velmi přísný, druhý naopak povolný, chrání dítě, omlouvá je, popřípadě se snaží i zatajovat špatné známky a přestupky dítěte před přísnějším rodičem.

➤ **Střední výchovné řízení, střední komponent volnosti bez vysokého komponentu požadavků**

V rodině se kladou přiměřené požadavky. Jejich plnění se kontroluje taktní formou, bez urážení dítěte. Dítě převzalo roli odpovědného člena rodiny, který má své úkoly a povinnosti, považuje jejich plnění za samozřejmost. Běžně se nevyskytují uvedené projevy řízení ani silného ani slabého, ani rozporného.

Zjištění způsobu výchovy v rodině závisí na učitelových zkušenostech s metodami pozorování a rozhovoru a je vždy jen neúplné a přibližné. Přesto může poskytnout cenné údaje pro řešení výchovných problémů ve škole, popřípadě i pro komunikaci učitele s rodiči dítěte.⁴

Ve výchově a pro motivaci k dalším činnostem je pro dítě velmi důležitý přístup rodičů k jeho úspěchům a neúspěchům. Podle názorů odborníků má povzbuzení a chvála mnohem větší efekt než neustálá kritika, tresty a zákazy.

---

⁴ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*, Praha: Portál, 2001, s. 322 – 324

Myslím si totéž a snažím se tento způsob aplikovat i při výchově svých dvou dětí.

Někteří rodiče však toto neakceptují a dítěti neustále něco vyčítají. Jsou nervózní a podráždění, dávají dítěti za příklad někoho jiného, sourozence, spolužáka nebo souseda. Nesnaží se pochválit dítě za to, co se mu podařilo, ale vyčítají mu věci, které se mu nepovedly. Pro dítě je to naprosto demotivující a nemá chuť něco dělat nebo zkoušet nové věci v domnění, že zklame a bude opět káráno nebo potrestáno.

Pro příklad uvádím dvě tabulky podle Dona Dinkmeyera a Garyho D. Mckaye, co dítě pociťuje, je-li chváleno a povzbuzováno.

Tabulka č. 1 – CHVÁLA

CHARAKTERISTIKA	CO DÍTĚ SLYŠÍ ČI CHÁPE	MOŽNÝ VÝSLEDEK
Soustředí se na vnější kontrolu	Mám cenu pouze tehdy, když dělám, co chtějí.	Dítě se učí měřit svou cenu schopností zalíbit se nebo se bouří (považuje jakoukoli formu spolupráce za porážku)
Soustředí se spíše na externí hodnocení.	Abych měl pro vás cenu, musím se vám zalíbit.	Dítě se učí měřit svou cenu tím, jak se dokáže zalíbit ostatním. Učí se bát nesouhlasu okolí.
Je odměnou pouze za dobře splněné a dokončené úkoly.	Abych měl pro vás cenu, musím splnit vaše požadavky.	Dítě si klade nerealistické cíle a učí se měřit svou hodnotu tím, nakolik se přiblížilo dokonalosti, učí se mít strach před neúspěchem.
Soustředí se na vlastní vzestup a prospěch.	Jsem nejlepší. Musím být stále nejlepší, abych měl cenu.	Dítě se učí být nadměrně ctižádostivé. Dere se kupředu i na úkor ostatních. Má pocit vlastní ceny, jen když je na "špici".

Zdroj: Dinkmeyer, D., McKay, G., D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*, Praha: Portál, 2008, s. 57

Tabulka č. 2 – POVZBUZENÍ

CHARAKTERISTIKA	CO DÍTĚ SLYŠÍ ČI CHÁPE	MOŽNÝ VÝSLEDEK
Soustřeďuje se na schopnost dítěte zvládat život konstruktivním způsobem	Důvěřují mi, že budu zodpovědný a samostatný.	Dítě se učí odvaze být nedokonalé a je ochotné něco zkusit. Získává sebedůvěru a začíná pociťovat zodpovědnost za své chování.
Soustřeďuje se na interní hodnocení.	Nejdůležitější je, jak hodnotím sebe a své úsilí.	Dítě se učí hodnotit své vlastní pokroky a dělat vlastní rozhodnutí.
Uznává snahu a zlepšení.	Nemusím být dokonalý. Důležitá je moje snaha a pokroky.	Dítě se učí uznávat snahu vlastní i druhých. Rozvíjí se v něm přání pokračovat v úkolu (vytrvalost)
Soustřeďuje se na schopnosti, nápady a pomoc a jejich ocenění.	Moje nápady a pomoc se počítají. Jsou oceňovány.	Dítě se učí užívat svých schopností a svého úsilí ve prospěch všech, ne pouze pro vlastní zisk. Učí se mít radost z úspěchu druhých stejně jako ze svého.

Zdroj: Dinkmeyer, D., McKay, G., D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*, Praha: Portál, 2008, s. 58

„Aby rodiče mohli určit cíl, k němuž dítě směřuje, musí hodnotit své pocity a reakci dítěte na jejich snahu ho usměrnit. Určení cíle je usnadněno tím, že rodiče sledují:

- své vlastní pocity a reakci na špatné chování dítěte,
- reakci dítěte na jejich snahu ho korigovat.

Pokud rodiče budou zvažovat svou situaci v pojmech uvedených v následující tabulce, budou schopni cíl špatného chování rozeznat.“⁵

⁵ Dinkmeyer, D., McKay, G., D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*, Praha: Portál 2008, s. 24

Tabulka č. 3 - CÍLE NESPRÁVNÉHO CHOVÁNÍ

CHYBNÉ PŘESVĚDČENÍ DÍTĚTE	CÍL DÍTĚTE	POCITY A REAKCE RODIČŮ NA JEJICH POKUS O USMĚRNĚNÍ	ODPOVĚĎ DÍTĚTE	ALTERNATIVA PRO RODIČE
Patřím někam, pouze když si mě někdo všimá nebo mi slouží.	Pozornost	Pocit: nelibost Reakce: tendence napomínat a přemlouvat	Dočasně přestane se špatným chováním. Později se k němu vrací nebo volí jiné způsoby.	Ignorovat pokud možno, špatné chování. Věnovat pozornost pozitivnímu chování, když ho dítě nevyžaduje. Vyhnout se nadměrnému sloužení. Uvědomit si, že napominání, tresty, odměny a služby patří k nadměrné pozornosti.
Patřím někam, pouze tehdy, když poroučím, jsem pánem, dokážu-li, že nikdo nebude poroučet mně!	Moc	Pocit: Hněv, provokace, ohrožení vlastní autority Reakce: Tendence bojovat nebo se vzdát	Aktivní nebo pasivní agresivní chování se stupňuje nebo se dítě podřídí "vzdornou poslušností"	Ustoupit od konfliktu. Pomoci dítěti, aby si uvědomilo, jak lze moci užívat, konstruktivně tím, že požadujeme jeho pomoc a hodnotíme ji kladně. Musíme si uvědomit, že jak boj, tak to, že se vzdáme jen posílí touhu dítěte po moci.
Patřím někam, pouze když ubližuji jiným. V jaké míře se cítím ublížen sám, v takové ubližuji jiným.	Msta	Pocit: hluboké poranění Reakce: tendence oplácet	Snaží se o další mstu tím, že stupňuje špatné chování nebo volí jinou zbraň.	Odstraňovat pocit ublíženosti. Netrestat a neoplácet. Budovat vztah důvěry, přesvědčit dítě, že ho máme rádi.
Patřím někam, pouze když přesvědčím ostatní, že ode mě nemají nice čekat. Jsem neschopný a bezmocný.	Předvádění neschopnosti	Pocit: zoufalství, beznaděj, "vzdávám to"	Ať se děje cokoli, reaguje pasivně nebo nereaguje vůbec. Nejeví žádné zlepšení.	Přestat s jakoukoli kritikou. Povzbuzovat i sebemenší pozitivní pokus, soustředit se na schopnosti. Především nepropadat sebelítosti a nevzdávat se.

Zdroj: Dinkmeyer, D., McKay, G., D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*, Praha: Portál, 2008, s. 24 - 25

Tabulka č. 4 - CÍLE POZITIVNÍHO CHOVÁNÍ

PŘESVĚDČENÍ DÍTĚTE	CÍL	CHOVÁNÍ	JAK POVZBUZOVAT K POZITIVNÍM CÍLŮM
Patřím někam tím, že se zapojují	Pozornost, zapojení, přispění	Dobrovolně pomáhá	Dát dítěti znát, že jeho činnost je přispěním, má smysl a že dítě oceňujeme.
Mohu se rozhodovat a být zodpovědný za své chování.	Moc, samostatnost, zodpovědnost za své chování.	Projevuje sebekázeň. Dělá svou práci. Je iniciativní.	Povzbuzovat samostatné rozhodování dítěte. Nechat ho vyzkoušet kladné i záporné důsledky. Dávat najevo důvěru v dítě.
Mám zájem o spolupráci	Spravedlnost, poctivost.	Oplácí ublížení laskavostí. Ignoruje podceňující poznámky.	Dát dítěti najevo, že oceňujeme jeho snahu o spolupráci.
Dokážu se rozhodnout, že se přestanu hádat.	Nekonfliktní chování, odmítnutí boje.	Ignoruje provokace. Zdržuje se řešení silou.	Hodnotit snahu dítěte, chovat se zrale.

Zdroj: Dinkmeyer, D., McKay, G., D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*, Praha: Portál, 2008, s. 26

Závěrem lze říci, že i když se tvář současné rodiny oproti minulým dobám výrazně změnila, přesto zůstává základním a jedinečným prostředím pro výchovu dětí. Její úloha v předcházení sociálně patologickým jevům je velice důležitá. Záleží jen na rodičích, co dětem už od malička nabídnou, jak se je budou snažit zaujmout a zda jim poskytnou dostatek zajímavých aktivit. Jak jim budou vysvětlovat co se má a nemá dělat a proč.

1.3 Prevence sociálně patologických jevů

Prevencí vzniku sociálně patologických jevů rozumíme plánovité, cílevědomé a komplexní působení na rizikové skupiny dětí a mládeže, s cílem těmto jevům zabránit, případně je eliminovat.

V poslední době je tomuto tématu věnována velká pozornost, a to jak z řad pedagogů tak i psychologů a rodičů. Věková hranice, kdy dítě může přijít do styku s návykovými látkami nebo se setkat s agresivním chováním, se stále snižuje.

Pozitivní skutečností je zakládání volnočasových center a školních klubů pro děti ze sociálně slabých rodin, které nemají dostatek prostředků pro zajištění vhodných aktivit pro děti. Mohou sem ale samozřejmě chodit i děti ostatní. Tyto kluby a centra fungují ve spolupráci s pracovníky pro prevenci kriminality, výchovnými poradci a někdy také s orgány sociálně právní ochrany dětí.

Prevence sociálně patologických jevů by měla být úměrná věku dětí a jejich prožívání. Zaměřit by se měla na rizikové faktory, které přispívají ke vzniku různých závislostí a dalších sociálně patologických jevů. Je třeba zjistit, jak dítě samo sebe vnímá, jak se umí prosadit ve skupině svých vrstevníků, jaké hodnoty uznává, jaké zaujímá postoje a zda chápe skutečnost, že za své chování zodpovídá každý sám. Dítě by se také mělo naučit aktivně a smysluplně trávit svůj volný čas.

„Ukazuje se, že mládež ve věku 15 – 18 let se méně aktivně věnuje sportu, turistice, trampování. Je méně v přírodě, ale i méně navštěvuje sportovní utkání. Na tomto negativním trendu se zřejmě podílí nejen komercializace sportu, ale také medializace současné generace mládeže i konzumace drog. Mládež stále častěji sleduje televizi, poslouchá hudbu z elektronických médií, CD. Mládež také více navštěvuje restaurace, kavárny a vinárny. Výrazně se snižuje podíl

volného času věnovaný vzdělávání. Vývoj volnočasových aktivit není příliš pozitivní.“⁶

„Primární prevence: jedná se o konkrétní činnosti a aktivity, které si kladou za cíl předcházet různým problémům a následkům sociálně patologických jevů nebo zmenšovat jejich negativní dopad včetně jejich dalšího šíření. V České republice se primární prevencí zabývá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Na různých úrovních může spolupracovat s příslušnými resorty Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva obrany či s Ministerstvem vnitra a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra – v těchto orgánech jsou zastoupeny všechny věcně příslušné resorty). Meziresortní spolupráce je rozšířena o Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo financí. Na vertikální úrovni ministerstvo koordinuje a metodicky vede síť koordinátorů, tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních).

V rámci prevence sociálně patologických jevů vznikají nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která se snaží provázet děti a mládež v období jejich dospívání a pomáhat jim při poznávání sebe sama, dále nabízejí pomoc při problémech v rodinných vztazích, ve škole a v oblasti kamarádkých vztahů apod.

Primární prevence musí být prováděna se zapojením všech jedinců. Je založena na koordinaci, spolupráci a racionalitě, objektivních datech a spektru přístupů. Primární prevence je monitorována, vyhodnocena a kontrolována. Kvalitní a efektivní programy jsou dostatečně ohodnoceny.

Principy primární prevence:

Systematičnost, dlouhodobost, cílenost, soustavnost, aktivnost, uvědomělost, zaměřenost (Specifická primární prevence – postoje, hodnoty a změny v chování, nespecifická primární prevence – rozvíjení sociálních interakcí a zdraví).

---

⁶ Kraus B., Poláčková, V. et al. *Člověk, prostředí, výchova*, Brno: Paido 2001, s. 168

Specifická primární prevence:

- Objektivní vědomosti, porozumění svému přemýšlení, chování a vztahování se k druhým, rozvoj vlastních názorů a kritického uvažování.
- Rozvoj a osvojování sociálně emočních dovedností, humanistických postojů, hodnot a kompetencí.
- Vytváření realistických cílů.
- Prostor k diskusi a vzájemnému porozumění.

Slabiny specifické primární prevence: nedostatek kvalifikovaných lidských zdrojů, nedostatek financí, vysoká očekávání pedagogů, výsledky jsou vidět za dlouho, efektivita je hůře vyhodnotitelná ...

Nespecifická primární prevence – předávání informací, volný čas

Nespecifická primární prevence hraje významnou roli v primární prevenci za předpokladu, že je vyváženě zařazena do komplexního spektra preventivních aktivit v komunitě.

Slabiny nespecifické primární prevence:

- Zaangažování dětí a mladých lidí jen do sportovních a volnočasových aktivit s předpokladem, že si budou hrát a nebudou zlobit.
- Politika a aktivity zaměřené jen na odrazování, potlačování vývojového testování sociální reality (např. v pubertě) a represi, vede ke skrytému rizikovému chování a jeho rozvoji ve společnosti, stigmatizaci.
- Jednostranné izolované informace, bez vědeckých podkladů, zastrasování s potřebou kontroly nad mladými lidmi, vede k potlačování práv a svobod mladých lidí.⁷

---

⁷ www.msmt.cz

2. Druhy sociálně patologických jevů v dětských a mládežnických školních kolektivech

2.1 Agresivní chování

Název agresivita pochází z latinského slova „agressio“ což označuje útok nebo výpad vůči nějaké osobě či věci.

„Badatelé se shodují v tom, že agresivita (neboli sklon k agresivnímu jednání) se vytváří v předškolním věku, podle některých autorů již v prvních letech života. Určitou roli hrají temperamentové dispozice, zejména vznětlivost a impulzivita (silné popudy k náhlému, nepromyšlenému jednání, které jedinec špatně ovládá) a menší citlivost k možným následkům jednání. Tyto vlastnosti však samy o sobě nevedou k agresivitě. Musí k nim přistoupit určitý způsob výchovy, resp. zacházení s dítětem.“⁸

V oblasti výchovy působí na dítě nejčastěji několik vlivů. Především je to harmonie v rodině a vztahy mezi rodiči. Vzory chování rodičů a příbuzných. Reakce rodičů na chování dítěte – pochvaly a případná napomenutí či tresty. Pokud je v rodině agresivní chování normální a rodiče dítě vychovávají pomocí nevhodných prostředků, bude mít jistě časem i ono sklon k agresii.

„V dnešní době bohužel může dítě projevy agresivního chování vidět všude kolem sebe. V prostředí rodiny, venku, ve společnosti vrstevníků. Jiné dítě, které mu při hře vezme hračku a rodiče mu přiměřeným způsobem nesdělí „to se nedělá“, si lehce vytvoří jasný vzorec, že násilím může dostat všechno, co chce. Další příklady agresivního chování vidí dítě v mnoha filmech, ve zprávách, čte o ní v knihách a oblíbené počítačové hry jí přímo oplývají. Je zřejmé, že agresivní scény mohou mít vliv na chování dítěte“⁹

Projevy agresivity mohou být různé. Dítě může být agresivní, ale své chování ovládne, takže se navenek neprojeví. Jindy se může projevit slovně,

---

⁸ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Portál: Praha, 1995, s. 33

⁹ Vágnerová, K. a kol. *Minimalizace šikany*, Portál: Praha, 2009, s. 65

a to nadávkami a výhrůzkami. Vážnějším projevem agresivního chování je rozbíjení a ničení předmětů a nejhorší formou je pak fyzické násilí. Toto násilí se může projevovat napadením někoho jiného (lidí nebo zvířat) nebo se může jednat o agresivní chování proti sobě samému tzv. sebeublížení.

Pokud jde o příčiny agresivního chování ve škole, mohou být různé. Žák může mít pocit, že dochází k nespravedlnostem vůči jeho osobě. Může mu připadat, že je špatně klasifikován, že jsou mu přisuzovány věci, které neudělal apod. Může dojít k určitému zklamání z chování učitele, protože žákovi nevěnuje takovou pozornost jako ostatním. Dítě také může prožít nějaké ponížení nebo zesměšnění, za které se chce pomstít. Agresivní chování může zapříčinit i pocit viny, kdy se dítě tomuto pocitu brání a útočí na toho, kdo ho způsobil. Zde může jít například o obavy ze školního neúspěchu, reakcí rodičů a následného trestu atd. Dítě nad sebou ztrácí kontrolu a svůj hněv obrací vůči těm, kteří jsou příčinou.

2.2 Šikana

Název šikana pochází z francouzského slova „chicane“, které znamená týrání, obtěžování, pronásledování apod. U nás zavedl pojem šikana pražský psychiatr Petr Příhoda. Šikanou nazýváme úmyslné opakované psychické a fyzické násilí, kdy je ubližováno slabšímu jedinci či skupině silnějším jedincem nebo skupinou.¹⁰

Záměrem šikany jeněkoho zastrašit, ohrozit, zesměšnit nebo mu ublížit. Oběť šikany zůstává stranou kolektivu, šikanující ho pomlouvají, vyhrožují a nadávají mu, berou mu věci, případně je ničí. Stává se, že počáteční projevy takového chování jsou přehlíženy nebo pokládány za pouhé škádlení. Případné vtípky a připomínky na adresu oběti mohou později přerůst v šikanu a velkou roli zde hraje i to, jak se cítí a jak celou situaci vnímá oběť. Pokud okolí nevěnuje prvním příznakům pozornost, je zde předpoklad, že se intenzita šikany bude

---

¹⁰ Vágnerová, K. a kol. *Minimalizace šikany*, Praha: Portál, 2009, s. 11

postupem času stupňovat. Důležité je nepodlehnout mýtům, které jsou o šikaně rozšířeny. Pro příklad některé uvádím:

- **Šikanující jsou převážně chlapci.** Je pravdou, že pokud jde o fyzické ubližování, setkáváme se s ním častěji u chlapců. U dívek je to hlavně šikana psychická.
- **Šikanují pouze agresivní a hloupé děti.** Toto je opravdu mýtus, protože šikanujícím může být i velmi inteligentní dítě. Ubližování v tomto případě může být promyšlené a může se dít prostřednictvím jiných spolužáků a hůře se proto identifikuje.
- **Šikanovaný si za vše může sám.** Je pravdou, že terčem šikany se stává ten, kdo se určitým způsobem odlišuje a nezapadá příliš do kolektivu. Příčiny zde mohou být různé – vzhled, způsob chování, rodina, nadání nebo případný handicap. Často si i samotná oběť začne myslet, že si za vše může sama. Dětem je ale nutné vysvětlit, že žádná odlišnost nesmí být důvodem k ubližování druhému.
- **Týraný se může bránit sám.** Toto je však velmi složité, protože vztahy ve skupině nejsou v pořádku a jedinec nemůže sám situaci napravit. Čím déle šikana v kolektivu probíhá, tím je náprava složitější.
- **Moje dítě nemůže být šikanováno nebo někoho šikanovat.** Šikanou však může být zasažen kdokoliv.
- **Vše může vyřešit přísnost a kázeň.** Opak je pravdou, neboť šikana často vzniká i v kolektivech s přísným řádem.
- **Vše vyřeší učitel.** Pokud však učitel není řádně vyškolen, jak jednat v případě šikany, může být jeho zásah nevhodný. Může zastavit jeden útok, ale pokud se nebude zabývat příčinami a podstatou problému, nepovede se mu šikaně zabránit.¹¹

Úloha školy

- Když se pedagog dozví o konkrétním případě šikany, prvním pravidlem je zachovat klid. Rozčílená reakce učitele může agresorům poskytnout dodatečnou vítanou zábavu a zlepšit jejich pozici, zvýšit sympatie

---

¹¹ www.vasedeti.cz

a prestiž, které mají u ostatních dětí. Zároveň je ovšem třeba dát jasně najevo nesouhlas s tím, co se stalo, a jednat bezodkladně.

- Každý vážnější případ šikany oznámí třídní učitel řediteli školy.
- Takřka za každou cenu se snažit uchránit oběť před dalším hrubým násilím, v krajním případě i tak, že se na několik dní omluví ze školní docházky, aby se získal čas záležitost vyřešit.
- S agresory je třeba jednat individuálně, zpravidla nikoli před třídou, protože by se tím mohli „tlačit“ do vzdorného postoje.
- Domluva má zpravidla obsahovat i hrozbu sankcemi, resp. tresty.
- Jednání s rodiči agresorů je často nutné, v závažnějších případech je má vést ředitel školy.
- Rozhovor s rodiči oběti má spočívat především v ujištění, že škola udělá pro dítě vše, co je v jejích silách.¹²

Pět stupňů vývoje šikany:

„První stadium: zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakismus může přerůst do dalšího stadia. Důvodů bývá více, dvě časté příčiny se nezdá vzájemně podmiňují:

- v náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil,
- v jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.

---

¹² ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, 1995, s. 54 – 59

Třetí stadium: klíčový moment – vytvoření jádra

Jestliže se nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců, často se utvoří skupinka agresorů, „úderné jádro“. Ti začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

V případě, že není ve skupině silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může bez odporu pokračovat. Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získá neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Následkem toho dojde ve skupině k šokující proměně. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi, popřípadě téměř všemi členy skupiny a dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Agresoři, kteří ztrácejí poslední zbytky zábrán a smysl pro realitu, jsou nutkáni k opakovanému násilí. V malé skupině zcela vítězí zlo, nápadně podobné fašismu s jeho ideologií pánů a otroků. Původně neutrální nebo mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále konformnější; se zájmem přihlížejí, případně se stále aktivněji zapojují do týrání nebo už také šikanování realizují. Zbytky lidskosti jsou vytěsněny alternativní identitou, přijímající ideologii násilí, v níž není místa pro soucit s utrpením a kde zcela chybí pocit viny.¹³

Úloha rodičů

- Jestliže zjistí, že dítě bylo šikanováno, je třeba hned udělat, co jen je možné, aby mu co nejrychleji a nejúčinněji pomohli.
- Ujistit dítě svou podporou a ochranou!
- Zaznamenat přesně, co se stalo, případně kolikrát, kdy to bylo, kdo byl přítomen. Snažit se získat co nejúplnější obraz.

---

¹³ Kolář, M. *Bolest šikanování*, Praha: Portál, 2001, s. 36 – 40

- Oznamit neprodleně šikanu třídnímu učiteli, pokud mají rodiče důvěru v jeho schopnosti a dobrou vůli věc řešit. Pokud ne, stěžovat si přímo řediteli.
- Požádat představitele školy, aby ihned sdělil, jak hodlá ve věci postupovat.
- Sejit se s rodiči agresora (agresorů) a požádat je, aby své dítě usměrnili. Jsou-li to slušní lidé, budou rodičům postiženého dítěte jistě vděční za upozornění a vyjdou jim vstříc.¹⁴

Prevence šikany

„Podobně jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než je později – možná už příliš pozdě – odstraňovat nebo proti němu bojovat. To platí jak pro školní, tak pro rodinnou výchovu.

Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla zpozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy neopakovaly. Metody prevence jsou v obou případech přibližně stejné.

Získané poznatky a zkušenosti týkající se tohoto problému vedou k názoru, že nebezpečí šikany lze snížit především uplatňováním některých zásad, které všeobecně prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají vytvářet dobré vztahy v rodině i ve škole. Protože však právě tyto zásady jsou v současné škole silně zanedbávány, nezbyvá, než je připomínat. Z hlediska šikany a jiných projevů dětské agrese, jejichž narůstání nás varuje před hlubokým rozkladem společnosti, získává uplatňování těchto zásad novou, ještě větší naléhavost.¹⁵

---

¹⁴ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, 1995, s. 64 - 65

¹⁵ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, 1995, s. 71

2.2.1 Agresor

Agresorem nazýváme jedince, který je hlavním aktérem šikany. Nelze však přesně určit, že by u některé sociální skupiny byly větší předpoklady, že právě z ní vzejdou aktéři šikany. Často se ale stává, že agresori pocházejí z podnikatelských rodin. Jejich rodiče jsou úspěšní a neobvykle rychle zbohatli. Jsou svojí prací naprosto pohlceni, dětem se příliš nevěnují a pouze je rozmazlují nepřiměřeně vysokým kapesným.¹⁶

Agresor se šikany buď se účastní sám nebo ji provádí prostřednictvím někoho jiného. Co se týká fyzické zdatnosti, jde o silné jedince, zvláště pokud se jedná o chlapce. Toto ovšem nemusí platit vždycky. Pokud je agresor inteligentní a zároveň krutý a bezohledný, může to vyvážit nedostatek jeho síly tělesné. Aktér šikany může také kolem sebe shromáždit skupinu dalších jedinců, proti které nemá oběť žádné šance se ubránit. Může způsoby šikany vymyslet a zorganizovat tak, že sám stojí pouze v pozadí a s obětí nemusí přijít přímo do styku.

Pro agresory je typická touha dominovat, mít moc nad ostatními a prosazovat se bez ohledu na druhé. Mohou vidět agresi proti sobě i tam, kde není a ubližovat druhým jim dělá radost. Můžeme mluvit o sadistických sklonech a také sklonech porušovat i ostatní pravidla. Ničit někomu věci pro pobavení nebo ze zlého úmyslu, nerespektovat osobní vlastnictví druhých.¹⁷

2.2.2 Oběť

Charakteristika oběti není jednoznačná, neboť se jí může stát kdokoliv, pokud se nějakým způsobem vymyká. Často se oběťmi stávají děti, které jejich rodiče příliš ochraňují před nepříznivými vlivy světa a nejsou samostatné, mají malé sebevědomí a neumějí se prosadit. Dále může jít o děti z rodin, kde se vyžaduje naprostá poslušnost. „Oběti mívají mezi spolužáky málo kamarádů, cítí se nejistě, v různých společenských prostředích se neprojevují adekvátně, při šikaně se chovají submisivně, dají se snadno rozčítit nebo jsou pokládáni

---

¹⁶ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, 1995, s. 34,

¹⁷ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, 1995, s. 31 - 33

za evidentně odlišné co do vzhledu, etnického původu, osobnosti, schopností nebo zvláštních vzdělávacích potřeb.

Určujícím faktorem je zřejmě způsob reakce na počáteční šikanu. Někteří žáci jsou schopni využít své společenské dovednosti a zdravý rozum k tomu, aby předešli další šikaně tím, že se naučí vyhýbat situacím, chování a místům, která by šikanu pravděpodobně mohla vyvolat. K efektivnímu zvládnutí okolností, které šikanu vyvolávají, využívají také obranné strategie, například asertivitu a humor. Možná nejdůležitější je, že se oběti nerozcílí a nedají na sobě znát strach. Šikanující má pravděpodobně radost z toho, když vidí oběť trpět. Pokud ale oběť strach nedává znát, pak se tento vztah poruší.¹⁸

Podle mého názoru je velice důležité pomoci oběti včas. Šikana může totiž zanechat velmi vážné stopy, ovlivnit psychiku jedince a další vývoj jeho osobnosti, může mu znepríjemnit život a zcela znechutit docházku do školy. Problémy šikanovaného žáka se také projeví na prospěchu.

2.2.3 Formy a známky šikany

Šikanu můžeme rozdělit následovně:

- **fyzická** – oběť je napadána, útočníci ji bijí, kopou, škrtnou apod.
- **verbální** – dochází k ústním i písemným urážkám, posměškům a nadávkám. Ty se mohou týkat přímo oběti, rodičů nebo sourozenců a dalších rodinných příslušníků.
- **aktivní** – agresor se na šikaně podílí, ubližuje, uráží a ponižuje oběť před ostatními. Ta často musí vykonávat velmi ponižující činnosti. Může docházet k tzv. sociální manipulaci. Jedná se o negativní zacházení s jedincem uvnitř určité sociální skupiny. Dítě je odsunuto na okrajovou pozici a ostatní se k němu chovají nadřazeně.
- **pasivní** – k šikanování dochází prostřednictvím agresorových příznivců. Ti buď jednájí sami, nebo mají instrukce od agresora, jak oběť zesměšnit nebo jí jinak ublížit.
- **přímá** – agresor přímo obtěžuje šikanovaného

---

¹⁸ Kyriacou, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*, Praha: Portál, 2005, s. 29

- **nepřímá** – spolužáci se oběti nezastanou, přestože vědí, že je obviňována z něčeho, co například způsobili její trýznitelé

Známky šikany mohou být rozličné. Dítěti se ostatní smějí, oslovují ho zesměšňující přezdívkou a ponižují ho. Je cílem kritiky spolužáků. Dostává přísné rozkazy, co má udělat a pak následují výhrůžky, co se stane, pokud to nesplní. Další známkou je opakované fyzické napadání. Dítě se o přestávkách může zdržovat samo nebo vyhledávat přítomnost učitele, působí smutně, stísněně a mívá sklony k pláči. Před třídou má nejistý a ustrašený projev. Často dochází ke zhoršení prospěchu. Může mít v nepořádku své věci a být i špinavé, školní potřeby může mít rozházené a poničené. Na těle dítěte se objevují také modřiny a odřeniny.¹⁹

Dalším závažným problémem v oblasti šikany je tzv. „kyberšikana“, která vznikla v souvislosti s rozvojem informačních technologií. Zde agresori využívají k zesměšnění, zastrašení či uražení oběti e-mail, SMS, chat, sociální sítě apod.

Některé nejčastější projevy kyberšikany:

- Oběti jsou zasílány urážlivé, obtěžující a zastrašující zprávy, prostřednictvím e-mailů nebo mobilních telefonů – SMS zprávy.
- Agresori pořizují různé obrazové a zvukové záznamy, upravují je a následně zveřejňují na internetu a sociálních sítích, s cílem poškodit a zesměšnit oběť.
- Vydírání prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu.

Kyberšikana se může prolínat i s tradiční šikanou, a to v případech, kdy si například agresori natácejí fyzické týrání spolužáka. Velkou nevýhodou je, že agresor může vystupovat anonymně a že zprávy, videa a fotografie se velmi jednoduše šíří dál a dopady kyberšikany na oběť tak mohou být velice závažné.²⁰

---

¹⁹ Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Portál: Praha 1995, s. 49

²⁰ www.e-bezpeci.cz

2.3 Záškoláctví

Záškoláctví se vyznačuje tím, že žák nedochází do školy. Toto chování může mít několik důvodů. Dítě má například nějaké problémy, se kterými si samo neví rady. Důvodem může být i špatný prospěch a strach z následné reakce rodičů. Také motivace k učení a vztahy s učiteli hrají velkou roli. Příčinou záškoláctví může být i strach ze spolužáků. To, že dítě přestane docházet do školy je určitá forma obranného jednání a snahy před něčím uniknout.

Vždy je důležité zjistit, proč se tak dítě chová. Jaký je jeho vztah ke spolužákům, pedagogům a škole celkově. Pokud žák záškoláctví plánuje a opakovaně na výuku nedochází – může jít o odlišnost v socializačním vývoji. Problém přizpůsobit se určité povinnosti a řádu nebo uznat autoritu pedagoga. Záškoláctví se může často vyskytovat u dětí z rodin, kde je výchova dysfunkční.

2.4 Závislost na návykových látkách

2.4.1 Alkohol

„Dospělí i děti a mládež se uchylují k alkoholu z různých příčin. Jedni v něm hledají tekutinu, jiní příjemný chuťový zážitek, mnozí účinek alkoholické drogy na duševní činnost. Podle toho, co lidé od alkoholu chtějí, rozeznáváme abstinenty, konzumenty, pijáky a alkoholiky.

Pijáci, kteří se stávají předmětem léčby a zvláštního zájmu odborníků, procházejí čtyřmi vývojovými fázemi alkoholismu. Každá z vývojových fází může trvat i několik let.

Charakteristika:

- V **počáteční (incipientní) fázi** mizí pod vlivem alkoholu pocity emočního napětí, špatná nálada a pocity únavy. Alkohol způsobuje příjemně vzrušující zážitek. Původně malé dávky však k získání euforie

(povznesené a povznášející nálady) nestačí, spotřeba alkoholu se proto stupňuje. To vede k poškození jemnějších funkcí organismu.

- Ve **varovné (prodromální) fázi** se už piják zaměřuje na koncentrovanější nápoje. Zde také začíná zjevná opilost. Pijáci zjišťují drogový účinek alkoholu, nepijí už jen pro chuť, ale hledají v alkoholu uvolnění, úlevu a euforii. Návyk na alkohol však vytváří potřebu, která je nakonec silnější než zábrany, než volní úsilí pijáka. Volní stránka jeho osobnosti, jeho vůle se oslabuje (dochází k hypobulii). Piják začíná projevovat snížený pocit zodpovědnosti, má pocity méněcennosti, etická složka jeho osobnosti slábne a on začíná mít závady a poruchy chování.
- V **rozhodné (krucální) fázi** již hovoříme o alkoholících. Alkoholici výrazně ztrácejí sebekontrolu, nedokáží se ovládat a už po požití malého množství alkoholu propadají nutkání pít dál, stále pít.
- V **konečné (terminální) fázi** se dostávají např. poruchy srdeční činnosti, výrazné poškození jaterní tkáně, psychonervové soustavy poruchy zažívacího traktu s vředovou chorobou žaludku v popředí, poruchy slinivky břišní, ledvin atd., nastává degradace osobnosti alkoholika, nastává alkoholická otupělost. Alkoholik má stále potřebu alkoholu. Často pije bez přestávky několik dní tak dlouho, dokud to jeho organismus snáší. Následkem poškození jaterní tkáně a nervové soustavy se však opíjí už i poměrně malou dávkou alkoholu. V tomto stadiu hrozí alkoholikovi onemocnění některou z duševních poruch a chorob, včetně deliria tremens, což jsou poruchy vědomí, optické přeludy, halucinace, nejčastěji hmyzu a drobných zvířat, iluze, motorický neklid, třes apod.

Alkoholik chce v pití nalézt uvolnění napětí, otupění, euforii, hledá v pití způsob, jak se přeladit, setřást tíhu náročnějších úkolů a osobních problémů, přenést se přes ně, uniknout jim. A výsledek? Pocit „mravní kocoviny“, deprese, bezvýchodnosti, bludného kruhu, úplné prohry. Není divu, že pak dochází k řadě sebevražedných pokusů alkoholických osobností. Mnoho alkoholiků umírá pro poškození organismu alkoholem předčasně.

Alkohol nemůže pomoci při překonávání překážek a obtíží, má naopak účinky velmi záporné. Osobnost alkoholika postupně a všestranně degraduje,

vzniká alkoholická demence, snížení výkonnosti intelektu v důsledku poškození příslušných mozkových buněk. Alkoholická droga uvolňuje emoční napětí a starosti jen na chvíli, poskytuje pouze dočasnou úlevu.

Alkoholik svádí fakt, že podlehl alkoholu na okolnosti, špatné přátele, duševní otřesy, konflikty v rodině a v práci, těžkosti. Nechce si za žádnou cenu přiznat, že si svou chorobu do značné míry zavinil sám, že přece existují lidé, kteří např. prožili také těžké krize a otřesy, a přitom alkoholu neotročí, nežádají, aby jim jejich trampoty pomohl řešit.

K následkům alkoholismu patří porušování veřejného pořádku, ohrožování veřejné mravnosti, činnosti zasahující do práv a svobod druhého člověka, násilnosti, agresivita, u dospělých se pak přidává i narušení úrovně eroticko-sexuálních vztahů, chorobná žárlivost, rozvody, zločinnost, duševní choroby, vadné potomstvo, rozvrácené rodiny, z nichž vyrůstají lidé morálně vratcí už od dětství.

Vinou alkoholismu se snižuje hmotná i kulturní úroveň rodin alkoholiků, dochází k zanedbávání pracovních povinností, k lehkomyšlnosti, ztrátě původních hodnotných zájmů a koníčků. Alkoholici ohrožují pitím nejenom pověst svoji a své rodiny, ale i pověst svých přátel. Nezřídká se stává, že alkoholik se nakazí některou z pohlavních chorob.

Mladiství postižení alkoholismem se většinou dostávají do záchytných protialkoholních stanic pro akutní alkoholický stav.

Alkoholismu mladých lidí je třeba předcházet. Mladiství rádi napodobují dospělé, zvláště mají-li k tomu dostatek finančních prostředků. Proto je třeba působit na děti a mládež dobrým příkladem, vzorem pro nápodobu v rodinách i ve školách. Také dobré filmy a televizní pořady, rozhlasová vysílání, divadelní hry, dobré časopisy, seriózní literatura, hřiště, tělocvičny, posilovny, turistika atp. mohou mládež od alkoholismu úspěšně odvádět. Žádoucí je rovněž kultivování smyslového života dětí a mládeže, pěstování vhodných chuťových návyků na správnou výživu bez zbytečně tučných, překořeněných a přesolených jídel. Důležitou roli hraje trénink dětí a mládeže v tom směru, aby jim nedělalo

potíže odmítnout nabízené alkoholické nápoje, drogy, cigarety atp. Důraz na prevenci je vždy na místě.²¹

2.4.2 Kouření

Je obecně známé, že tabák je nejrozšířenější legální drogou. Při kouření se vdechuje kouř a do těla se tak dostává velké množství různých chemických látek, které vytvářejí další reakce a ovlivňují tak lidský organizmus. Tabákové výrobky obsahují nikotin, který je psychoaktivní. To znamená, že poskytuje kuřákovi potěšení. Kouření ale také způsobuje vznik a rozvoj mnoha onemocnění. Pokud mu jedinec propadne a stane se závislým, může tím velmi vážně ohrozit své zdraví.

Kouření u dětí je závažným problémem. Často s ním začínají již velmi brzy – třeba v 10 letech a příčiny mohou být různé. Může to začít tím, že se chtějí jen vyrovnat svým vrstevníkům, zažít něco neznámého, nového, chtějí být jako jejich oblíbení zpěváci či herci nebo chtějí experimentovat. Důležitý je i postoj rodiny ke kouření. Pokud kouří rodiče, případně i sourozenci, je zde velká pravděpodobnost, že to dítě zkusí také. Děti si často myslí, že mohou přestat, když budou chtít. Kouření je však návykové a mnoho z nich později není schopno s ním přestat.

„V cigaretovém kouři už vědci objevili téměř 5000 chemických látek. Některé jsou obsaženy v přírodním tabáku. Některé vznikají při spalování cigarety, ať už obsahuje tabák nebo jiné rostliny (pak se cigarety jmenují herbální). Některé látky jsou přidány uměle při výrobě, aby se dal kouř vůbec vdechnout, aby na kuřáka nepadal popel a aby se kouř hezky vinul ...“²²

Velmi významné jsou preventivní programy proti kouření, které nabízí školám Česká koalice proti tabáku. Uvádí, co může udělat sama škola v prevenci proti kouření a také tipy, jak začlenit prevenci kouření do výuky. Žáci různých věkových kategorií se mohou zúčastnit také seminářů zaměřených na téma kouření.

---

²¹ www.rudolfkohoutek.blog

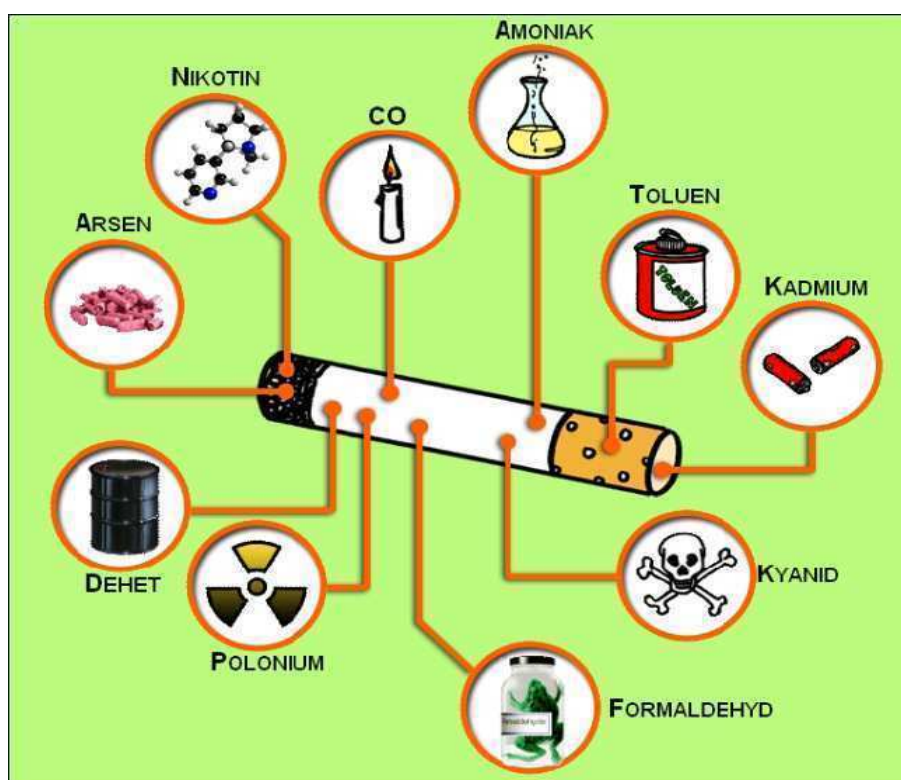
²² www.nekuratka.cz

Domnívám se, že v tomto případě by školy neměly váhat a měly by věnovat tomuto tématu pozornost. Vhodným způsobem dětem vysvětlit, jak je kouření nebezpečné. Je také nutné odmítnout názor, že existuje spojitost mezi kouřením a osobním kouzlem, dospělostí a nezávislostí.

„Ochranu dětí a mládeže před kuřáctvím lze dále zajistit:

- minimální reklamou a pozdějším zákazem veškeré reklamy tabákových výrobků, včetně zákazu sponzorování, prezentace loga či značek,
- dodržováním zákazu prodeje tabákových výrobků pod stanovenou věkovou hranicí 18 let,
- prokázáním věku osobním dokladem při nákupu,
- odstraněním automatů na cigarety.²³

Obr. č. 1 – SLOŽENÍ CIGARET

Zdroj: www.nekuratka.cz

²³ www.comfortdent.eu

Jiný, obdobný obrázek ukazuje, v čem se jednotlivé látky obsažené v cigaretovém kouři ještě vyskytují nebo k čemu se používají.

Obr. č. 2 - PROČ NEKOUŘIT – CO VDECHUJE KUŘÁK

Zdroj: www.comfortdent.eu

2.4.3 Drogová závislost

„Lidé od pradávna hledali způsoby, jak zintenzivnit své prožitky a pocity. Zjistili, že některé látky jejich psychiku opravdu ovlivňují a „vylepšují“ a navíc je alespoň na chvíli vytrhnou z reality a přenesou do krajiny snů a euforie. Co se týká historie drog, tak např. opium je považováno za nejstarší známou drogu, která byla používána výhradně k lékařským účelům jako omamná látka - narkotikum. Způsoby užití byly různé, od kouření, přes používání ve formě čajů či léků na uklidnění, přidávalo se také do piva.

V 19. století byla izolována aktivní látka opia, které se začalo říkat morfin, dle řeckého boha snů, Morfea. Později byl morfin syntetizován a vznikla látka dnes známá jako heroin. Samotné opium bylo velebeno jako jeden z nejlepších léků na spoustu symptomů nemocí. Už v minulosti bylo zřejmé, že si lidé vypěstovali na těchto látkách závislost, nicméně se tomuto příliš nepřikládala pozornost.

Druhy drog :

- Opiátový typ: opium, morfin, kodein, heroin a řada léků
- Alkoholo-barbiturátový typ: alkohol, barbituráty, další uklidňující a uspávací látky a léky
- Kokainový typ: kokain
- Cannabisový typ: hašiš, marihuana
- Amfetaminový typ: pervitin, psychostimulantia, kokain, katha (listy rostliny katha), kofein
- Halucinogenní typ: LSD, některé alkaloidy hub, triphenidyl, hašiš, marihuana
- Solvenicový typ: solvens (rozpuštědla) - toluen, aceton, freon, benzin, éter, inhalační anestetika
- Analgetika - antipyretika: léky proti bolesti
- Tabák
- Kofein

Jednoznačné příznaky drog, které jsou u většiny návykových látek společné lze shrnout do maximálního pocitu uspokojení, uvolnění, lehkosti bytí, příjemných pocitů, až euforie a dobré nálady. Co se týká užívání drog, tak ty jsou stejné jako účinky drog, individuální. Použijeme-li rozdělení drog výše, můžeme vycházet např. z následujícího:

- **Amfetaminy** způsobují psychickou závislost, vesměs se užívají nitrožilně či šňupáním a mezi jejich typické příznaky patří prudce zvýšený přísun energie, povzbuzení (hyperaktivita) a ztuhnutí čelistí, které bývá řešeno používáním žvýkaček. Mimo jiné je provází silná deprese a nutnost neustálé komunikace.
- **Opiáty** způsobují nejsilnější závislost, která nastává okamžitě. Typickým projevem je zvracení, způsob užívání vesměs inhalací, či nitrožilně. Mají výrazné vnitřní i vnější negativní dopady užívání na organismus a pokožku.
- **Kokainový typ** zvyšuje sebevědomí, zostřuje zrak do dálky, užívá se šňupáním pomocí trubičky. Mezi dopady lze uvést psychózy, poškození nosní přepážky, jater, zástavu srdce (zrychluje srdeční tep). Pro své ryze přírodní složení je méně dostupný.

- **Halucinogeny** primárně způsobují změny ve vnímání reality, nabourávají smyslové receptory, vyvolávají halucinace, poruchy vnímání, změny v myšlení a postojích. Provází je deprese a panika. Užívá se formou papírků, tzv. tripů, které se namáčí do halucinogenních látek a podávají pod jazyk a nechávají vstřebat do těla.
- **Barbiturátový typ** užívaný vesměs ve formě tablet, ale i ve formě prášku se většinou vyskytuje na různých parties. Způsobuje silné společenské formy chování, milé, laskavé, přítulné projevy, nutnost doteku jiných osob a pocitu lásky vůči všem. Jedná se o typ drogy, která se užívá většinou nárazově, při příležitosti a ulehčení si seznamování se s opačným pohlavím. Při dlouhodobém užívání dochází k poškození mozku, zapomínání, projevují se potíže při vyjadřování.
- **Cannabisový typ** je nejrozšířenějším a nejznámějším typem. Projevuje se výrazným stavem klidu, apatií, ospalostí, někdy euforií, výraznějšími projevy smíchu. Řadí se mezi lehčí drogy, nicméně mívá také neblahé následky na lidský organismus ve formě rakoviny, neplodnosti, ztráty erekce, zapomínání.

Mezi nejrozšířenější rizika spojená s užíváním drog patří poškození dýchacího, trávicího a oběhového systému, poruchy spánku, neklid, zvýšená dráždivost, poruchy srdečního rytmu, nechutenství, zácpa, zvracení, deprese, bolesti hlavy, žloutenka, přenos infekčních chorob - AIDS, hubnutí. Léčba trvá obvykle 4 - 6 měsíců i déle, po vyléčení je nutná trvalá abstinence, aby nedošlo k riziku návratu ke drogám. Za prevenci je považováno zdravotně - výchovné působení, vliv moci zákonodárné - primární prevence zákonnými opatřeními, vytváření povědomí o účincích drog a jejich negativnímu vlivu na lidský organismus, nepodlehnutí názoru, že po jednom vyzkoušení závislost nemůže vzniknout – může!²⁴

---

²⁴ www.heo.cz

3. Sociálně patologické jevy v širším spektru, ohrožující mladou populaci

3.1 Kriminalita

Kriminalita mládeže patří k závažným sociálně patologickým jevům. Jde o jednání, které je trestné a dopustila se ho osoba ve věku od 15 let do 18 let. Jde-li o jednání osoby mladší 15 let, která spáchala čin, jež je považován za trestný, neslučuje se s normami dané společnosti a ohrožuje mladistvého v jeho sociálním vývoji, hovoříme o delikvenci.

Charakteristika kriminality dětí a mládeže

Trestná činnost mládeže má jinou strukturu než trestná činnost dospělých osob. Většinou je páchána ve skupině a s nízkou úrovní organizace. Příprava činu obvykle schází, a pokud k ní dojde, je nedokonalá. Mladiství delikventi se často projevují neobvyklou brutalitou. Devastují, ničí různé předměty a znehodnocují zařízení. Velkou roli v páchání kriminálních deliktů hraje alkohol a návykové látky, které posilují odvalu i agresivitu.²⁵ Důvodem může být i snaha zapadnout do party vrstevníků nebo na sebe upozornit.

„Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti souvisejí s tělesnými znaky pachatele, např. vyšší rychlostí pohybu, mrštností, obratností, menší postavou a nižší váhou. Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, motocykly, videa, televizory, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti.“²⁶

Největší problémy s kriminalitou páchanou dětmi a mládeží jsou ve větších městech, kde žije mnoho obyvatel a je zaručena určitá míra anonymity a jsou zde

---

²⁵ Chmelík, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998, s. 11

²⁶ www.ostrovzl.cz

příznivější podmínky. Na vesnicích a v menších městech se trestná činnost u dětí a mládeže vyskytuje méně. Známkami kriminálního chování mohou být časté neomluvené absence ve škole, zdržování se v partách a útěky z domova. S tímto jsou zpravidla spojené i další jevy, jako nedostatek odpovědnosti, neúcta k majetku a jiným hodnotám, nerespektování a nedodržování základních společenských norem a také touha být nezávislý.²⁷

Protiprávní činy

Vymezuje v § 2 odst. a) zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Dělí se podle věku při spáchání určitého deliktu následovně:

- **„trestný čin** – je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“²⁸
- **„provinění z trestného činu** – rozumí se jím čin, který je ve smyslu trestního zákona relativně beztrestný, i když za jiných okolností by trestným činem byl. Činy jinak trestné lze rozdělit do dvou kategorií. Do první skupiny spadají pro společnost nebezpečné činy, v zákonem požadovaném stupni naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, ovšem trestným činem nejsou z důvodu nedostatku věku, nepříčetnosti nebo nedostatku rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých. Druhou skupinu tvoří činy pachatele trestně odpovědného, naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, ale ne v zákonem požadovaném stupni nebezpečnosti pro společnost.
- **provinění** - čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.“ Pojem provinění není tak výrazně odsuzující a stigmatizující.“²⁹

---

²⁷ Chmelík, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998, s. 12

²⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²⁹ www.valasskemezirici.cz

„Stupně závažnosti jednání/činu, kterým jedinec porušuje normy:

- **disociální** (např. dětský vzдор, neposlušnost, nekázeň ve škole, lhavost, poruchy afektu, špatné návyky, drobné přestupky proti normám, aj.)
- **asociální** (závažnější odchylky chování od sociálních, etických a pedagogických norem, které však ještě nemají ráz trestné činnosti, např. výtržnictví, útky, toulky, záškoláctví, alkoholismus, toxikomanii, tabakismus, demonstrativní sebepoškozování, gamblerství, popř. prostituci, kdy jedinec poškozujje spíše sebe než okolí)
- **antisociální** (je závažné protispolečenské jednání zahrnující veškerou trestnou činnost - krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy, rasismus, distribuce drog a další, vyznačuje se agresivitou, destruktivní činností)

Závažnost chování obvykle stoupá s věkem a má také tendenci se prohlubovat, takže mírnější porušení norem, které je sice nepřiměřeným chováním, ale nenabývá sociální dimenze (tedy disociální chování), anebo je v rozporu se společenskou morálkou (asociální chování), se vyskytuje zpravidla u dětí mladších.

V případě antisociálního chování, které navazuje na asociální formu chování, je obtížná nápravná péče v důsledku fixace poruch a velká pravděpodobnost recidiv, ačkoli je snaha v rámci terciální prevence těmto recidivám předejít a pomoci jedincům v resocializaci.

Nejčastější delikty mladistvých jsou:

- násilí proti jednotlivci či skupině
- opilství a výtržnictví
- neoprávněné užívání motorového vozidla
- rozkrádání, vandalismus
- toxikomanie
- prostituce
- gamblerství³⁰

---

³⁰ www.ostrovzl.cz

3.2 Gamblerství

Gamblerství řadíme mezi nelátkové závislosti. Svým dopadem na člověka je velmi závažné. Postihuje mladé lidi i starší jedince, vysokoškoláky i osoby bez vzdělání, movité podnikatele i sociálně slabé.

„Světová zdravotnická organizace definuje patologické hráčství následovně: Porucha spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které převládají na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat ztrátu zaměstnání, tím, že se velmi zadluží, budou lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. Toto zaujetí a puzení se často zvyšuje v období, kdy je život stresující. K diagnostickým vodítkům patří trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá navzdory nepříznivým sociálním důsledkům, jako je zchudnutí, narušené rodinné vztahy a rozkol osobního života.

Začíná většinou nevinně. Člověk chce zkusit hrací automat. Pokud vyhraje, má dobrý pocit a pozve obvykle své přátele na skleničku. Časem se hráč vrací k automatu častěji v touze vyhrát a do hracího přístroje nahází vyšší částky peněz. Když prohraje, snaží se to omlouvat tím, že v minulosti vyhrál více peněz a momentální prohra nevadí. V poslední fázi pociťuje gambler velmi silné nutkání hrát, které lze jen těžko ovládnout. Doprovází ho myšlenky s představami hraní. Obvykle to končí tak, že si na hraní půjčuje peníze, může začít i krást nebo páchat jinou trestnou činnost, aby si opatřil prostředky na hraní. Prohrává však stále více a více peněz. Gamblerství si nevybírá, je to závislost, která vede ke statisícovým i milionovým dluhům, ztrátě zaměstnání, ztrátě přátel, rodiny a způsobuje i vážné zdravotní problémy. Zpočátku si gableři závislost nepřiznávají, později ji přiznají, ale nemohou se sami závislosti zbavit.“³¹

---

³¹ www.jaktak.cz

3.3 Intolerance, Xenofobie, Rasismus

Intolerancí rozumíme nesnášenlivost, netolerantnost a nerespektování. Velmi úzce souvisí s xenofobií. „Sociologická a filozofická definice ji označuje jako strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí mimo vlastní sociální útvar.“³² Označuje postoj, jehož jádrem je absolutní nedůvěra k odchylkám a odlišnostem. Z xenofobie se následně vytváří rasismus. S tímto pojmem se v této době setkáváme velice často.

Rozlišujeme dva druhy rasismu – lidový a ideologický. Oba mají sklon vyústit do organizovaných akcí. Lidový je poněkud naivní, to ale neznamená, že by byl méně nebezpečný. Vyznačuje se tzv. stigmatizací. Člověk, který se určitým způsobem vymyká, dostává jakousi značku, která signalizuje, aby si na něj ostatní dali pozor. Vnějšími projevy lidového rasismu je například sklon připisovat příslušníkům jiných ras nebo etnik odlišné nebo přímo horší charakterové vlastnosti či osobní dispozice nebo nechut' žít v jejich blízkosti. Následkem toho se tito příslušníci mohou sami začít vnímat jako „odlišní“ od majoritní společnosti a začnou se podle toho chovat. Výsledkem je nedůvěra v okolí, která může vyústit v nerespektování a porušování norem chování. Toto pak následně používá „lidový rasismus“ jako argument ve svůj prospěch.³³

S tímto jevem se můžeme setkat i ve školním kolektivu, dítě se buď samo z nějakého důvodu zaměří na „odlišného“ spolužáka nebo jeho odpor k němu pramení z názorů rodičů, či vrstevníků a dítě je převezme za své.

„Ideologický rasismus“ je mnohem nebezpečnější. Hlásá radikálně asimilační, izolační nebo přímo likvidační programy pro celé skupiny, etnika a rasy. To jak předcházet těmto jevům, záleží především na ochotě poznat jiná etnika a naučit se spolu s nimi žít. Čím hustší síť sociálních vztahů vznikne, tím slabší bude nedůvěra, která existuje na obou stranách. Toto je však vždy dlouhodobá záležitost.

I s ideologickým rasismem se můžeme ve školním kolektivu setkat. Jedná se zejména o studenty středních škol, kteří se chtějí nějakým způsobem odlišit

---

³² Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha: Portál, 1998, s. 12

³³ Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha: Portál, 1998, s. 10 -11

a zviditelnit a hlásat své vlastní názory na podle nich „podřadné“ rasy a etnika. Často se účastní manifestací zaměřených proti jiným rasám a hlásají hesla, která mají nacistický charakter.³⁴

Osobně tyto projevy odsuzují. Pramení z nich obvykle nenávist a násilí, dochází ke znevýhodňování jedněch proti druhým a jsou potlačována lidská práva.

---

³⁴ Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha: Portál 1998, s. 11

4. Adaptační programy

4.1 Charakteristika programů a vymezení cílové skupiny

Adaptační programy si školy připravují buď samy ve spolupráci s výchovnými poradci, metodiky prevence a psychology nebo si je objednají u organizací, které tyto programy realizují. Důraz je kladen hlavně na to, že společné prožitky a vztahy jsou důležitější než samotné výkony. V komunikaci a spolupráci se využívají techniky, přispívající k dosažení společného cíle a vytváření pozitivní identity třídy (kolektivu). Volí se jen takové aktivity, které mohou kladně přispět k vytváření zdravých vztahů ve třídě. Ne takové, které podporují pouze jednostranný výkon, individualitu, soutěžení a budování podskupin v kolektivu. Vhodné je i zapojení třídních učitelů do procesu jednotlivých aktivit. Výsledkem je pak posílení a prohloubení vzájemných vazeb mezi učitelem a žáky. Důležitá je i vyváženost zážitkových, sociálně-psychologických a sportovních aktivit v obsahu adaptačního programu.³⁵ Adaptační programy školy financují z vlastních zdrojů nebo prostřednictvím grantů. Délka jejich trvání je 2 - 3 dny.

Cílovou skupinou adaptačních programů jsou členové nově se formujícího kolektivu, a to buď žáci víceletých gymnázií, kteří zde začínají studovat po absolvování pátého ročníku základní školy nebo studenti středních škol, kteří nastupují do prvního ročníku. Dále jsou programy určeny pro kolektivy, ve kterých se již vyskytují sociálně patologické jevy, např. šikana.

Adaptační programy mají za úkol přispět ke vzájemnému hlubšímu poznání žáků ve skupině, poznání sebe sama, svých schopností a možností. Důležitou složkou je také téma vzájemné spolupráce, empatie a podpora skupinových činností.

4.2 Výběr vhodného prostředí a lektorského týmu

Prostředí pro adaptační programy tvoří většinou tábory a penziony, které jsou v přírodě. Ta poskytuje široký prostor pro různé typy aktivit. Pestrý program společně s prostředím mají velký vliv na působení na žáky, kteří mohou zažít

---

³⁵ zskaznejov.webnode.cz

překvapení, romantiku, tajemno a napětí. Pro děti, které vyrůstají na sídlištích a nemají mnoho příležitostí trávit volný čas v přírodě, může být zážitkem již jen to, že se dostanou mimo toto prostředí.

Délka trvání adaptačního programu je od dvou dnů do tří dnů. Akce probíhají většinou na začátku školního roku. Pokud se program organizuje pro kolektiv, kde se již vyskytují sociálně patologické jevy (např. šikana, agresivní chování apod.) a třída nespolupracuje, může se uskutečnit kdykoliv během školního roku.

Lektorský tým je složen z třídních učitelů, výchovného poradce a odborníků na zážitkové akce. Zúčastnit se může také protidrogový koordinátor nebo metodik prevence, který má ve své náplni práce provádět prevenci v dětských kolektivech a předcházet sociálně patologickým jevům. Na rozvoji zážitkových akcí a jejich metodiky se přímo specializuje „Hnutí GO!“.

Výběr kvalitních a zkušených instruktorů je základem toho, aby adaptační program probíhal hladce a splnil svůj účel. I oni musejí být sebraný a spolupracující tým, který spolu umí správně komunikovat. Měli by spolupracovat i s pedagogy. Ti často nemají zkušenosti s přípravou a uváděním náročnějších her a aktivit a instruktoři zážitkových akcí zase nejsou zvyklí vkládat do her výukové elementy.³⁶

4.3 Aktivity

Základem adaptačních programů je to, aby se děti naučily aktivně trávit svůj volný čas. Můžeme je zahrnout do primární prevence sociálně patologických jevů. Účastníci zde musejí vyvíjet aktivitu místo toho, aby jen pasivně přijímali naservírovanou komerční zábavu. Už jen samo aktivní trávení volného času funguje jako prevence sociálně patologických jevů jako je např. vandalismus a kriminalita a pro některé cílové skupiny je jako jediný cíl plně dostačující.

Na zážitkových akcích je však důležité, aby si děti uvědomily, jak se dá trávit volný čas. Mohou zažít různé zábavné a zajímavé činnosti v místnosti

---

³⁶ Pelánek, R. *Zážitkové výukové programy*, Praha: Portál, 2010, s. 137

i v přírodě. Většinou jde o víc, než jen o prevenci sociálně patologických jevů, a to o smysluplně strávený volný čas. Pod tím se skrývá mnoho věcí, které může zážitkový adaptační program dětem přinést:

- Nové známé, kontakty, budování sociálních skupin, stmelování týmů.
- Rozvoj sociálních dovedností – komunikace, spolupráce, vedení lidí, tolerance, empatie.
- Rozvoj fyzické kondice a obratnosti.
- Rozvoj tvořivosti, fantazie, představivosti.
- Pobyt v přírodě, kontakt s ní, její poznávání.
- Sebepoznání, vytržení ze stereotypu, zamyšlení se nad tím, jak mě vidí druhí, co chci a kam směřuji.
- Inspiraci, nové náměty pro život, motivaci pro změny.
- Zábavu, dobře strávený volný čas, vzpomínky.³⁷

Existuje mnoho možností, jak trávit volný čas. Nejen pasivně sezením u počítače, dopisováním si na sociálních sítích, hraním počítačových her nebo sledováním televize, ale velmi aktivně, v pohybu, zajímavě a dobrodružně.

V úvodu adaptačního programu se volí seznamovací hry. Jejich cílem je vzájemné představení a poznání, zapamatování jmen, zjištění základních informací o budoucích spolužácích, odstranění počátečních zábran a ostychu a také navození přátelské atmosféry.

Aktivita zaměřené na rozvoj spolupráce se mohou uvádět jak na začátku akce, tak v pokročilejších fázích. Na začátku akce usnadňují formování skupiny a ukazují obecné povahové rysy jednotlivců. V pozdějších fázích tyto hry ukazují, jak je skupina „sehraná“ a jaká je role jednotlivců v ní.

Dramatické hry se používají k procvičení hereckých a rétorických schopností, neverbální komunikace, k odstranění ostychu, ovlivnění nálady ve skupině a navození určité atmosféry.³⁸

---

³⁷ Pelánek, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*, Praha: Portál, 2008, s. 11 - 13

³⁸ Pelánek, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*, Praha: Portál, 2008, s. 110 - 115

Aktivita s nádechem tajemna jsou pro děti často silným zážitkem. Provádějí se převážně v noci nebo v podvečer, když už je šero. Účastníci mohou mít ještě zavázané oči a potom mají omezené vjemy a lépe se soustředí na prožívání. Kromě toho se více dostávají pod kontrolu lektorů a ti mají lepší podmínky pro vytvoření atmosféry a překvapení.

V adaptačních programech často probíhá interakce „tváří v tvář“. Využívá se zde síly sociálních vztahů v malých skupinkách: budoucí třída se při různých aktivitách rozdělí do skupinek. Je také účelem, aby se při aktivitách měnilo složení skupinek. Děti jsou blízko sebe, tváří v tvář a mohou tedy verbálně i neverbálně komunikovat a tím podporovat své seznamování i učení (komunikace, pochopení, empatie atd).³⁹

Každý jedinec by se měl podílet na vytváření příznivé atmosféry v týmu na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými spolužáky. Přispívat k upevnování dobrých vztahů v kolektivu a v případě potřeby druhému pomoci nebo se naopak nebát někoho o pomoc požádat.

Prožitky a zkušenosti v užším pohledu na dobrodružství jsou krátkodobé, zaměřené na vzrušující zážitky, ale vyžadují málo vloženého úsilí. Účastníci obvykle nepřebírají žádnou odpovědnost za svou činnost – sem patří např. bungee dumping, slaňování, jízda na kladce, překonávání umělých překážek apod.

Prožitky a zkušenosti v širším pohledu na dobrodružství jsou opačného zaměření. Vyžadují často velké úsilí a odpovědnost účastníků za důsledky činnosti a dlouhodobější trvání výkonu. Lze sem zařadit výstupy na vrcholy hor, putování na kolech, lyžích nebo lodích.

Aktivita zahrnované do širšího pojetí dobrodružství zdůrazňují „mistrovský“ přístup zvládnutí disciplíny. Usuzuje se, že takto prováděné činnosti povzbuzují ochotu účastníků přebírat odpovědnost za svoje aktivity i v dalším životě.⁴⁰

---

³⁹ Kasíková, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, Kladno: AISIS o. s., 2005, s. 31

⁴⁰ Kirchner, J. *Psychologie prožitku a dobrodružství*, Brno: Computer Press, 2009, s. 31

Příklady konkrétních aktivit adaptačního programu:

Jaký je můj nový spolužák? – Tato aktivita se provádí v úvodu kurzu, a to ve dvojicích. Úkolem jednoho žáka je zjistit během 5 minut co nejvíce informací o druhém. Nesmí však mluvit. Aktivita se provádí pantomimicky. Pak se role vymění.

Účelem této aktivity je přemýšlení a umění vyjádřit se jinak než slovy. V závěru aktivity každý řekne ostatním to, co se o svém spolužákovi dozvěděl. Ten ho případně doplní nebo opraví, pokud gesta špatně pochopil.

Chůze poslepu náročným lesním terénem – účastní se celá skupina, žáci se rozdělí do dvojic, jeden má zavázané oči, druhý ho vede a hlasem naviguje. Po určitém úseku si děti vymění role. Jedinec se zavázanýma očima musí překonat strach, spolehnout se na druhého, zapojit jiné smysly než je zrak – sluch, hmat. Odvážit se poslepu například přeskočit potok. Ten kdo vede, musí přesně říkat, kde co je – kořen, pařez, roští, nebezpečná větev, dolík, kámen, potok, mokřina atd.

Při hodnocení této aktivity děti uvádějí, která role jim více vyhovovala, zda se nechat vést nebo naopak navigovat spolužáka.

Aktivita rozvíjí spolupráci, převzetí zodpovědnosti za druhého, empatii.

Nepotřebný předmět – žáci se rozdělí do skupinek po 4 – 6. Každý má za úkol přinést z domu nějaký předmět, který už nepotřebuje. Všichni pak ostatním svůj předmět představí, co to je, k čemu sloužil a proč se rozhodli ho přinést. Žáci ve skupince pak o svých předmětech vymýšlejí příběhy a sehrají je ostatním. Po skončení se dají všechny předměty na hromádku a děti si mohou vzít to, co se jim líbí.

Tato aktivita rozvíjí komunikaci, spolupráci a fantazii.

Slaňování skály – pod vedením zkušeného horolezce, který vysvětlí, jak se spustit se ze skály, si žáci mohou vyzkoušet, jaké to je. Účastní se jen ti, kteří dobrovolně chtějí.

K absolvování této aktivity je nutné překonat strach. Přispívá k objevení vlastních schopností a možností, co mohu dokázat.

Stavění věže – děti jsou opět rozděleny do skupinek po 3. Každá dostane 2 čtvrtky, 3 špejle a lepicí pásku. Úkolem je postavit co nejvyšší věž. K tomu však může každý používat jen jednu ruku, druhou má za zády.

Aktivita rozvíjí spolupráci, vzájemnou komunikaci a kreativitu.

Tajemná noční výprava – celá skupina se vydává v noci do lesa, všichni mají zavázané oči, jdou za sebou, drží se za ramena. Asi 15 minut chodí po lese. Instruktoři poté připraví krátké zvukové představení. Gongy, flétna, tibetská mísa apod. Dochází k vytvoření zvláštní tajemné atmosféry.

Po příchodu do tábora či penzionu žáci hádají, jaké zvuky či nástroje slyšeli. Při hodnocení aktivity sdělují své pocity.

Tato aktivita rozvíjí vnímání jinými smysly než je zrak, dává zažít pocit tajemna.

Hádání předmětů – děti opět pracují ve skupinách, mají zavázané oči a jejich úkolem je poznat podle hmatu několik předmětů různých velikostí a z různých materiálů. Ty pak označují v pořadí, v jakém jim byly předkládány.

Aktivita je zaměřena na vnímání hmatem, spolupráci a procvičování paměti.

Kdo kam patří? – Každému žákovi se na čelo nalepí štítek s určitým slovem – např. auto, vlak, mrkev, salát, lilie, růže, angína, teplota atd. Úkolem je, aby se žáci sami seřadili do skupin podle slov – dopravní prostředky, zelenina, květiny, nemoci apod. Nesmějí však promluvit. Nikdo sám neví, jaký nápis na čele má a dětem se ani zpočátku neřekne, co mají dělat. Samy musejí přijít na to, že se mají seřadit do skupin, podle nápisu na čele.

Tato aktivita rozvíjí přemýšlení a spolupráci.

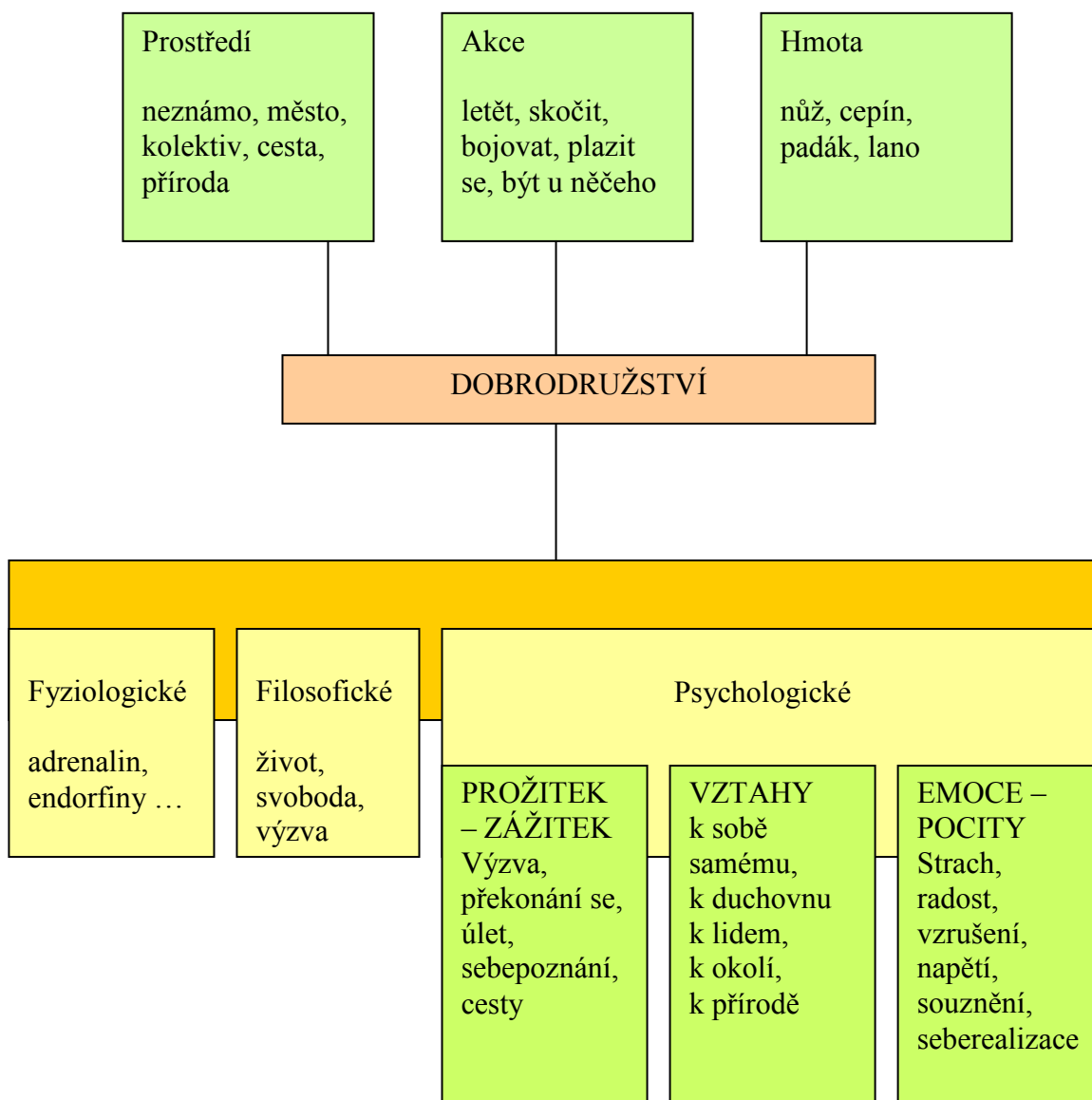
Důležitá je vždy zpětná vazba. Na konci jednotlivých bloků aktivit např. dopoledního a odpoledního nebo při hodnocení celého dne žáci říkají, která aktivita se jim nejvíce líbila a proč. Hodnotí, co se dozvěděli a co jim aktivity přinesly. Pokud chtějí, sdělují ostatním své pocity při vykonávání jednotlivých aktivit.

Fotografie z různých aktivit adaptačního programu jsou vloženy v příloze č. 3 této bakalářské práce.

4.4 Dopad na jedince a kolektiv

Pokud se na začátku adaptačního programu ptáme jednotlivých dětí, co očekávají, co by chtěly zažít, odpověď v mnoha případech zní, že chtějí poznat nové kamarády, pobavit se a zažít něco dobrodružného a zajímavého.

Tabulka č. 5 – POJMOVÁ MAPA DOBRODRUŽSTVÍ

Zdroj: Kirchner, J. *Psychologie dobrodružství a prožitku*, Brno: Computer Press, 2009, s. 29

Výhodou adaptačních programů je pestrá škála aktivit, které většinou účastníci neznají. Jsou tedy pro ně nové, přitažlivé a zajímavé. Činnosti jsou sestaveny tak, aby se střídaly bloky fyzické aktivity např. lanové dráhy, orientace v terénu, slaňování skály apod., bloky seberegulačních a sebezobnovacích her s důrazem na techniky komunikační, vyžadující aktivní přístup, rozvíjející osobnost.

Zvolené metody, jsou na základě věku účastníků vybrány tak, aby vycházely z psychologických technik vedoucích ke stmelení kolektivu, vytváření hlubších sociálních vazeb a vedoucích i ke snížení rizikového chování. Dopad těchto metod na jedince i kolektiv je znatelný. Podle hodnocení výchovných poradců nebo školních metodiků prevence se výrazně snížil výskyt sociálně patologických jevů ve třídách a kolektivy lépe spolupracují.

„Adaptační programy nabízejí studentům možnost poznat se mimo školní lavice v situacích, které by ve škole nezažili. V předstihu si tak mohou vytvořit pozitivní sociální vazby, nalézt své místo ve skupině, rychle si zvyknout na nový kolektiv.“⁴¹

Pedagog by se měl podílet na přípravě jednotlivých her a činností. Měl by vést aktivity, které napomáhají odpovědné spolupráci studentů s třídním učitelem. Schopní pedagogové mají prostor pro přípravu třídy pro trvalou třídnickou práci. V adaptačních programech, které jsem absolvovala, to takto fungovalo. Budoucí třídní učitelky nestály stranou a neprováděly jen dozor, ale aktivit se i přímo účastnily.

---

⁴¹ www.os-prevent.cz

4.5 Výstup pro pedagogy

Vztahy mezi učiteli a žáky jsou základem pro úspěšné zvládnutí učiva. Pokud není pedagog schopen jednat se žáky, navazovat kontakty a nemá sociální a interakční dovednosti, nemůže být oblíben. Toto se ale také přenáší na předmět, který pedagog vyučuje. Učitel by měl umět žáka zaujmout, pochopit, ocenit jeho schopnosti, respektovat jeho individualitu, žáka spravedlivě hodnotit a motivovat k učení.

Prostřednictvím adaptačního programu může pedagog snadno poznat povahové vlastnosti a chování jednotlivých žáků v různých situacích, odhalit schopnosti a dovednosti jednotlivců i celé skupiny. Ty by pouze při vyučování poznával podstatně déle. Během jednotlivých akcí a činností se projeví nejen vůdčí typy v kolektivu, organizátoři, komunikativní jedinci, ale také ti, co druhé k něčemu navádějí a sami zůstávají v pozadí i starostlivé děti, které se snaží druhým pomoci. Dále bázliví, stydliví a zakřiknutí žáci, kteří se raději drží v pozadí.

V seznamovacích programech následují aktivity za sebou bez zbytečných přestávek. Žáci by z nich měli být vyčerpaní. Důvodem je to, že je třeba zjistit chování jedinců v zátěžových situacích. Některé děti jsou schopné se před ostatními přetvařovat, ale pokud se ocitnou v zátěžové situaci, obvykle se projeví jejich pravá povaha.

Domnívám se, že poznatky, které učitel získá v adaptačním programu, může pak dobře využít při další práci s jednotlivými dětmi. Může z nich čerpat během dalších let, kdy bude se žáky v kontaktu.

5. Praktická část

5.1 Cíl průzkumu a jeho průběh, dotazování respondentů

Cílem průzkumu bylo prokázat kladný vliv adaptačních programů na vytvoření zdravého, spolupracujícího kolektivu. Účelem adaptačních programů, by mělo být za pomoci předem připravených, vyvážených pedagogicko-psychologických, zážitkových a sportovních programů, prací s třídním učitelem a dynamikou skupiny dosáhnout vzájemné spolupráce, rychlejšího odhalení schopností, dovedností jednotlivců i celé skupiny. Žáci by spolu měli správně komunikovat, umět spolupracovat, vžít se do situace druhého a naučit se smysluplně trávit volný čas. V důsledku toho by měla být menší pravděpodobnost výskytu sociálně patologických jevů např. šikany, agresivního chování, experimentování s drogami a dalších.

Na čtyři vybrané střední školy jsem z důvodu objektivního posouzení situace zaslala k vyplnění studentům 200 dotazníků. (na každou školu 50) Velmi totiž záleží, jaké druhy aktivit škola do adaptačního programu zařadí. Některé volí množství zážitkových aktivit v přírodě, což budoucí studenty ovlivní více než například seznamovací aktivity v místnosti.

Při průzkumu jsem použila nestandardizovaný dotazník s uzavřenými odpověďmi ANO – NE. Otázky i odpovědi jsem volila jednoduché, aby je správně pochopili i žáci, kteří přecházejí na gymnázium po 5. ročníku základní školy. Provedla jsem pilotní průzkum na vzorku 10 studentů Gymnázia K. V. Raše v Hlinsku. Dále jsem v rámci průzkumu pro doplnění informací absolvovala nestandardizovaný rozhovor s metodikou prevence a výchovnými poradci, kteří se vyjadřovali k tomu, jak u nich adaptační programy probíhají, zda je považují za přínosné nejen pro seznámení žáků navzájem, ale i poznání budoucích studentů ze strany pedagogů. Poznatky získané z rozhovorů jsou zpracovány v textu bakalářské práce. Jedná se například o informace o trvání adaptačního programu, druhích aktivit, to, zda si je školy připravují samy nebo ve spolupráci se specializovanou agenturou, financování, přínos pro studenty a pedagogy atd. (Příklad – zápis z rozhovoru je vložen v příloze.)

5.2 Stanovení hypotéz

Předpokládám že:

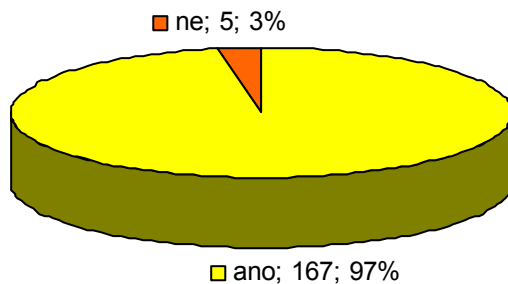
- H1** – Dnešní studenti jsou nároční a pohodlní a aktivity adaptačního programu se jim nelíbí.
- H2** – Žáci a studenti umějí vzájemně spolupracovat a komunikovat.
- H3** – Adaptační programy mají kladný vliv na vzájemné poznání učitelů a studentů.
- H4** – Adaptační programy mohou studentům ukázat, jakými aktivitami lze smysluplně trávit volný čas.

5.3 Analýza dotazníků a ověření hypotéz

Dotazníky vyplnili studenti Gymnázia K. V. Raise v Hlinsku, Střední průmyslové školy stavební akademika Stanislava Bechyně v Havlíčkově Brodě, Gymnázia v Chotěboři a Obchodní akademie v Chrudimi. Tyto školy pořádají adaptační programy po dobu 6 - 10 let. Z 200 rozeslaných dotazníků se k vyhodnocení ze škol vrátilo 174 dotazníků, 2 byly vyřazeny z důvodu neúplného vyplnění. Dotazníky vyplnilo 167 studentů, kteří se adaptačního programu zúčastnili a 5, kteří ho neabsolvovali. Tito studenti neodpovídali na otázky, které se přímo týkaly adaptačních programů. (Jedná se o otázky č. 2, 3, 4, 5, 6, 7 a 12.) Dotazník je vložen v příloze.

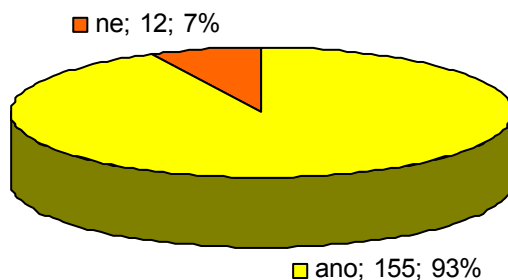
Analýza dotazníků:

1. Absolvoval/a jsi seznamovací adaptační program před nástupem do školy?

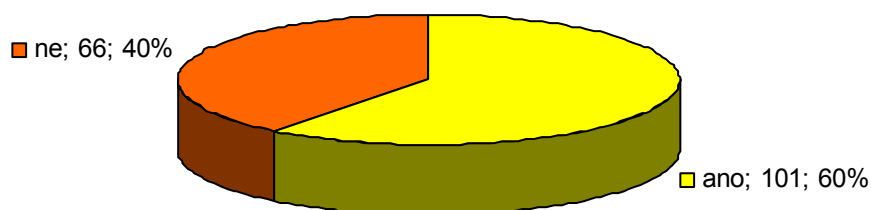
Z průzkumu vyplývá, že studenti se seznamovacích adaptačních programů účastní ve velké míře. Z celkového počtu 172 studentů, kteří vyplnili dotazník, se programu zúčastnilo 167 – tedy 97%. 5 studentů – tj. 3% adaptační program neabsolvovalo.

2. Líbily se ti aktivity a hry, které instruktoři a učitelé připravili?

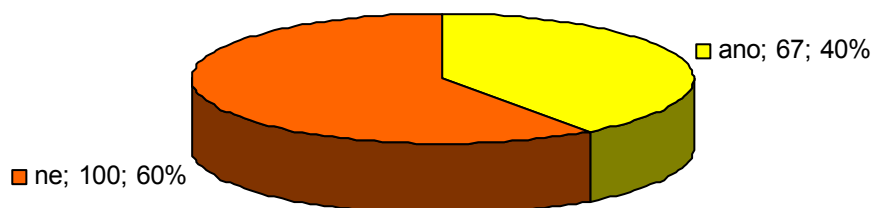
Graf zobrazuje názory studentů na připravené aktivity – 155 – tj. 93% je hodnotí kladně. 12 respondentů – tj. 7% s aktivitami spokojeno nebylo.

3. Zažil/a jsi během adaptačního programu něco nového a zajímavého, co jsi před tím nikdy nedělal/a? (například slaňování ze skály, chůze poslepu nočním lesem apod.)

101 studentů – tj. 60% z celkového počtu zúčastněných zažilo nové nebo zajímavé aktivity, které nikdy předtím nedělali. 66 respondentů – tj. 40% na adaptačním programu nic nového a zajímavého nezažilo.

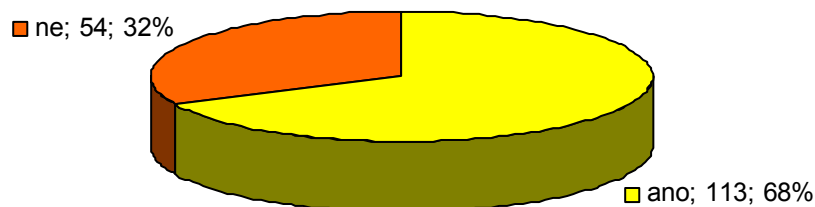
4. Objevil/a jsi v sobě nové schopnosti a možnosti, co všechno můžeš dokázat a zvládnout?

Při náročných zátěžových aktivitách v sobě mohou budoucí studenti objevit nové schopnosti a možnosti, co lze dokázat. Podařilo se to 67 studentům – tj. 40% z celkového počtu 167. Zde se projevilo, že některé školy zátěžové aktivity do programů nezařazují.

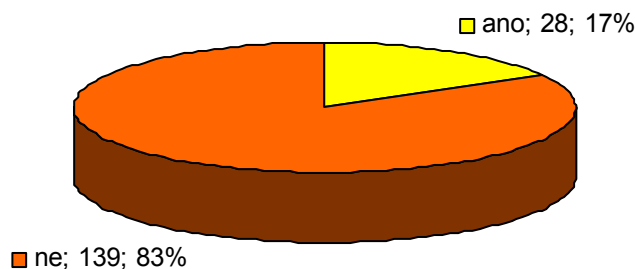

5. Ukázal ti adaptační program, jakými různými aktivitami se dá trávit volný čas?

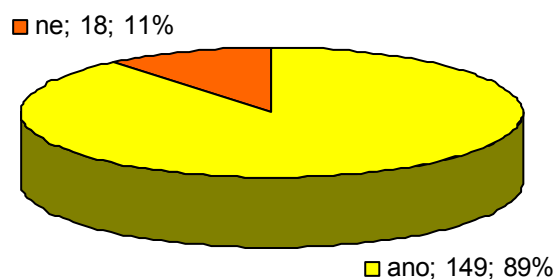
Smysluplné trávení volného času velkou měrou přispívá k omezení sociálně patologických jevů. 113 studentů – tj. 68% uvedlo, že poznali nové aktivity, kterými mohou trávit svůj volný čas. Pro 54 studentů – tj. 32% nebyl adaptační program inspirací, jak trávit volný čas.

6. Vadilo ti, že jsi byl/a po dobu adaptačního programu bez počítače a mobilního telefonu?

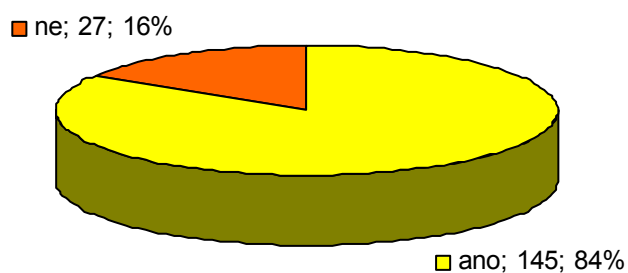
Přestože si studenti dnes bez mobilních telefonů a počítačů neumějí svůj život představit, jen 28 – tj. 17% z nich uvedlo, že jim vadilo být bez počítače a mobilního telefonu během adaptačního programu. Převážné většině 139 – tj. 83% to nevadilo.

7. Splnil seznamovací adaptační program tvá očekávání?

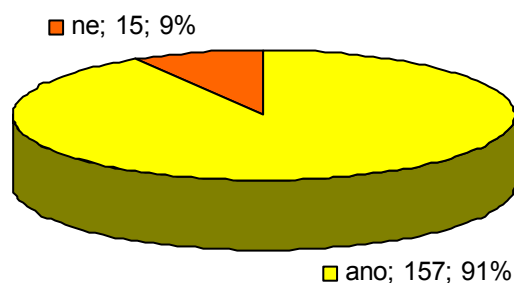
149 studentů – tj. 89% uvedlo, že adaptační program splnil jejich očekávání.
18 studentů – tj. 11% očekávalo od adaptačního programu více.

8. Je vaše třída dobrý kolektiv?

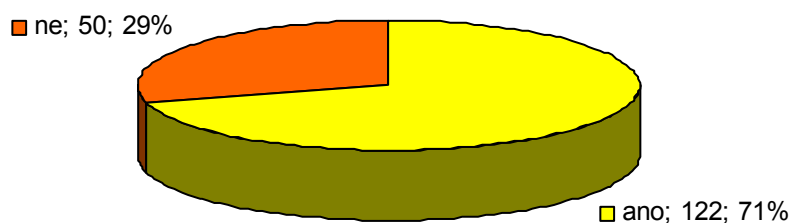
Průzkum ukázal, že 145 studentů – tj. 84% hodnotí svoji třídu jako dobrý kolektiv. 27 respondentů – tj. 16% je opačného názoru.

9. Umíte ve třídě se spolužáky vzájemně komunikovat a spolupracovat?

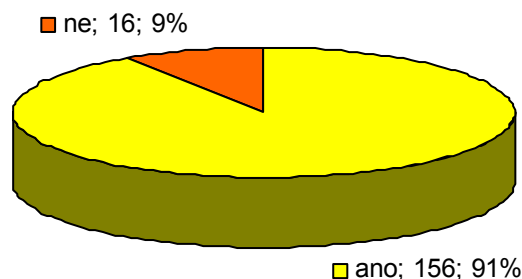
Vzájemná spolupráce a komunikace ve třídě je důležitým prvkem ve školním vzdělávání. 157 studentů – tj. 91% uvádí, že dovedou se spolužáky ve třídě komunikovat a spolupracovat. 15 studentů – tj. 9% to nedokáže.

10. Znáš dobře své spolužáky? (zda mají bratra nebo sestru, jaké jsou jejich koníčky, co mají rádi k jídlu, jakou hudbu poslouchají, jestli mají domácí zvíře, zda bydlí v domku či v bytovce apod.)

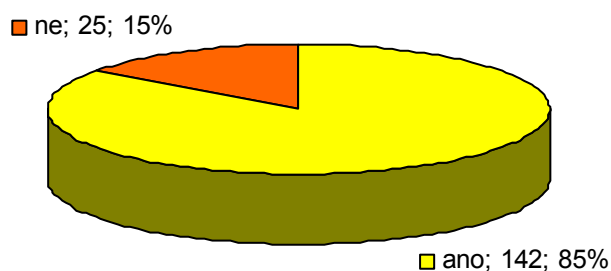
Studenti se v adaptačních programech většinou dobře poznají a dozví se o sobě navzájem mnoho informací. 122 respondentů – tj. 71% uvádí, že zná dobře své spolužáky. Naopak 50 z nich – tj. 29% o svých spolužácích mnoho neví. Zde se projevilo, že záleží na tom, jaké seznamovací aktivity školy volí.

11. Máte jako třída dobré vztahy s třídním učitelem/učitelkou?

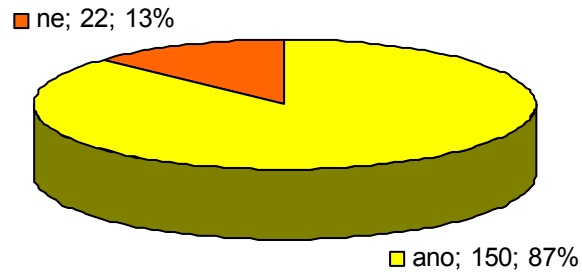
Dobré vztahy mezi třídním učitelem a studenty jsou pro obě strany velmi důležité. Z průzkumu vyplývá, že 156 respondentů – tj. 91% hodnotí vztahy s třídním učitelem jako dobré. 16 studentů – tj. 9% si nemyslí, že jejich vztahy s třídním učitelem jsou dobré.

12. Myslíš, že adaptační program přispěl k vašemu vzájemnému poznání s třídním učitelem/učitelkou?

Aktivity adaptačního programu jsou určeny jak pro studenty, tak i pro jejich učitele. Mohou se tak poznat v situacích, které by ve třídě nezažili. Celkem 142 respondentů – tj. 85% uvedlo, že adaptační program přispěl k jejich vzájemnému poznání s třídním učitelem. 25 z nich – tj. 15% tento názor nesdílí.

13. Myslíš, že jste do začátku školního roku vstupovali jako dobrá parta?

Výhodou adaptačních programů je, že studenti mají mnoho společných zážitků a při zahájení školního roku se už znají. 150 respondentů – tj. 87% uvedlo, že vstupovali do začátku školního roku jako dobrá parta. 22 studentů – tj. 13% si to nemyslí.

Ověření hypotéz:

H1 – Dnešní studenti jsou nároční a pohodlní a aktivity adaptačního programu se jim nelíbí.

Z provedeného průzkumu vyplývá, že studentům se většinou připravené aktivity líbily a zažili něco nového, co nikdy předtím nedělali. Adaptační program ve většině případů splnil očekávání studentů. (viz. analýza dotazníků - otázky č. 2, 3 a 7)

Hypotéza byla FALZIFIKOVÁNA.

H2 – Studenti umějí ve třídě vzájemně spolupracovat a komunikovat.

Průzkum prokázal, že studenti dokáží ve třídě vzájemně spolupracovat a komunikovat. (viz. analýza dotazníků - otázka č. 9)

Hypotéza byla VERIFIKOVÁNA.

H3 – Adaptační programy mají kladný vliv na vzájemné poznání učitelů a studentů.

Přispění adaptačního programu ke vzájemnému poznání učitelů a studentů bylo prokázáno. (viz. analýza dotazníků - otázka č. 12)

Hypotéza byla VERIFIKOVÁNA.

H4 – Adaptační programy mohou ukázat mladý lidem, jakými aktivitami lze smysluplně trávit volný čas.

Adaptační programy nabízejí studentům různé zajímavé aktivity, které mohou pak následně provádět ve svém volném čase. (viz. analýza dotazníků - otázka č.5)

Hypotéza byla VERIFIKOVÁNA.

Závěr

„Školní vzdělávání by mělo vést k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili myslet tvořivě a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat. Měli by se naučit i chránit své zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní navzájem i k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám. Žáci by se měli naučit poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“⁴² Toto lze ale zajistit pouze ve fungujícím kolektivu a příznivém sociálním klimatu třídy.

V této bakalářské práci jsem se snažila zdokumentovat význam adaptačních programů pro nově se utvářející školní kolektivy. Dobře fungující a spolupracující kolektiv je základem pro naplnění úlohy školy. Někteří žáci nesou přechod na střední školu nebo víceletá gymnázia velmi těžce. Opustí své spolužáky, se kterými se znali léta a věděli, co od nich mohou očekávat. Někteří se z určitých důvodů bojí šikany a agrese, a to zvláště v případech, pokud jsou něčím odlišní. Mohou mít nějaký tělesný handicap, neumějí se prosadit, jsou bázliví a stydí se komunikovat. Po příchodu do nového prostředí se příliš neprojevují a drží se spíše v pozadí. Toto může trvat několik týdnů i měsíců.

Adaptační programy jsou koncipovány tak, aby se všichni co nejlépe poznali při různých činnostech. Musí se zapojit do různých aktivit a spolupracovat s ostatními. Toto dává základ i pro jejich budoucí spolupráci ve třídě.

Je důležité zmínit, že vliv adaptačních programů na třídní kolektiv je třeba nějakým způsobem udržovat a obnovovat. Vhodné je zařadit některé aktivity například při následném lyžařském výcviku na horách v prvním ročníku střední školy, na školním výletu nebo jiné akci.

---

⁴² Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, ve znění pozdějších předpisů

Každá kapitola této bakalářské práce obsahuje velmi široké téma, které by mohlo být zpracováno v samostatné práci. Snažila jsem se proto vždy popsat nejzákladnější a nejdůležitější informace týkající se daného tématu. Ze sociálně patologických jevů jsem se nejvíce věnovala šikaně, protože je to závažný problém, který ovlivňuje nejen postiženého jedince, ale i celý třídní kolektiv.

Adaptační programy jistě mají na našich školách budoucnost. Jde o dobrou věc, která se osvědčila a přináší kladné výsledky jak pro studenty samotné, tak pro pedagogy. Pokud bych se tomuto tématu ještě v budoucnu věnovala, bylo by zajímavé porovnat vliv na výskyt sociálně patologických jevů ve třídách a vztahy studentů i pedagogů před zařazením adaptačních programů do akcí škol a po něm. Přínosné by mohlo být i srovnání úrovně adaptačních programů na jednotlivých školách. Velmi důležité také je, jak dlouho program trvá a jaké aktivity do něho škola zařazuje. Nezapomenutelný zážitek mají studenti například ze slaňování skály, kdy musejí často překonat velký strach. Po absolvování této aktivity mají ale všichni velmi dobrý pocit. Objeví v sobě nové schopnosti a možnosti, že mohou dokázat i těžké věci, když budou chtít a překonají určité překážky.

Střední školy, na kterých probíhal průzkum názorů studentů na adaptační programy, projevíly zájem o jeho výsledky. Může být zpětnou vazbou pro výchovné poradce a metodiky prevence. Může také přispět ke zlepšení adaptačního programu případnou změnou skladby aktivit, aby se ještě lépe dosáhlo stmelení budoucího kolektivu a kladného vlivu zážitkových aktivit na studenty. Bakalářská práce může rovněž posloužit jako inspirace středním školám, které dosud adaptační programy nepořádají a chtěly by je zařadit do akcí pro své studenty.

Díky zpracování této bakalářské práce a osobní účasti na adaptačním programu jsem poznala, jak mohou školy přispět k tomu, aby pomohly studentům, vytvořit si dobrý kolektiv, vzájemně spolupracovat, komunikovat a pomáhat si. Byla to pro mě velmi zajímavá zkušenost. Gymnáziu K. V. Raise v Hlinsku jsem nabídla svoji pomoc při přípravě a organizaci adaptačních programů v příštích letech.

Souvislost této práce se sociální pedagogikou nacházím v možnostech adaptačního programu jako mimoškolní výchovy, kde je možné ukázat studentům, jak trávit volný čas a zažít mnoho zajímavého. Aktivity volené v adaptačních programech mohou přispět i ke správnému začlenění dětí do kolektivu i společnosti tak, aby se naučily být prospěšnými a uměly například pomoci někomu, kdo se dostal do tíživé situace. Sociální pedagogika si všímá změn ve společnosti a snaží se na ně reagovat. Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů mohou být příkladem.

Resumé

Bakalářská práce na téma „Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů“ je zaměřena na nový způsob seznamování budoucích studentů v českých středních školách. Tím, že se studenti poznají v různých situacích, naučí se komunikovat, spolupracovat a smysluplně využívat svůj volný čas, je položen základ tomu, aby se vytvořil „zdravý“ fungující a spolupracující kolektiv a ve třídě nedocházelo k sociálně patologickým jevům.

Práce je rozdělena do dvou částí. V první se věnuji charakteristice sociálně patologických jevů obecně a příčinám jejich vzniku, možnosti prevence a roli rodiny ve výchově dítěte. Popisuji druhy sociálně patologických jevů, které se mohou často či méně často vyskytnout v kolektivu a negativně ovlivňují učení, školní docházku a úspěchy nebo neúspěchy dítěte. Dále se věnuji adaptačním programům. Uvádím jejich charakteristiku a náplň, cílové skupiny, příklady aktivit a vhodné prostředí pro jejich uskutečnění. Popisuji zde i dopad na jednotlivé žáky a celý kolektiv a výstupy z akce pro pedagogy.

Druhá část práce je praktická a naplňuje stanovený cíl. Jsou zde prezentovány výsledky provedeného průzkumu na středních školách. Ten byl proveden pomocí nestandardizovaného dotazníku a nestandardizovaných rozhovorů s výchovnými poradci nebo metodiky prevence sociálně patologických jevů. Výsledky dotazníků jsou zpracovány do grafů. Informace získané z rozhovorů jsou uvedeny v popisu adaptačních programů v textu práce.

Anotace

Dita Breberová. Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2011, 66 s.

Bakalářská práce se zabývá vlivem adaptačních programů na prevenci sociálně patologických jevů v třídním kolektivu. Charakterizuje sociálně patologické jevy, které se vyskytují ve školních kolektivech a možnosti jejich prevence. Popisuje vliv rodiny a způsobu výchovy na dítě. Popisuje cíl a průběh adaptačních programů a jejich celkový význam pro studenty i pedagogy.

Klíčová slova

Sociálně patologické jevy, prevence, výchova, rodina, škola, adaptační programy, aktivity, spolupráce, komunikace, student, pedagog.

Anotation

Dita Breberová. Adaptation programs for prevention of socio-pathological phenomena. Thesis. Tomáš Baťa university in Zlín, Faculty of Humanities, Institute for Interdisciplinary Studies in Brno.

This thesis examines the influence of adaptation programs for the prevention of socio-pathological phenomena in the class. Characterizes the social pathologies that occur in school groups and the possibilities of their prevention. It describes the influence of family and upbringing of the child. It describes the objective and process of adaptation programs and their overall importance for both students and teachers.

Keywords

Socio-pathological phenomena, prevention, education, family, school, adjustment programs, activities, collaboration, communication, student, teacher.

Seznam literatury a pramenů

- [1] **Zákon č. 40/2009 Sb.**, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [2] **Zákon č. 218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- [3] **Zákon č. 561/2004 Sb.**, školský zákon, ve znění pozdějších předpisů
- [4] **ČÁP, J., MAREŠ, J.** *Psychologie pro učitele*, 1. vyd., Praha: Portál 2001, 655 s., ISBN 80-7178-463-X
- [5] **DINKMEYER, D., McKAY, G., D.** *Efektivní rodičovství krok za krokem*, 3. vyd., Praha: Portál, 1996, 141 s., ISBN 978-80-7367-445-8
- [6] **EYEROVI, L. a R.** *Jak naučit děti hodnotám*, Praha: Portál 2000, 160 s., ISBN – 978-80-7367-275-1
- [7] **CHMELÍK, J.** *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. vyd., Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998, 124 s.
- [8] **KASÍKOVÁ, H.** *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, 1. vyd., Kladno: AISIS o. s., 2005, 141 s., ISBN 80-239-4668-4
- [9] **KIRCHNER, J.** *Psychologie prožitku a dobrodružství*, 1. vyd., Brno: Computer Press, 2009, 135 s., ISBN-978-80-251-2562-5
- [10] **KOLÁŘ, M.** *Bolest šikanování*, 1. vyd., Praha: Portál, 2001, 255 s., ISBN 80-7178-513-X
- [11] **KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al.** *Člověk, prostředí, výchova*, 1. vyd., Brno: Paido, 2001, 199 s., ISBN 80-7315-004-2.
- [12] **KYRIACOU, Ch.** *Řešení výchovných problémů ve škole*, 1. vyd. Praha: Portál 2005, 151 s., ISBN - 80-7178-945-3
- [13] **PELÁNEK, R.** *Příručka instruktora zážitkových akcí* 1. vyd., Praha: Portál, 2008, 205 s., ISBN 978-80-7367-353-6
- [14] **PELÁNEK, R.** *Zážitkové výukové programy*, 1. vyd., Praha: Portál 2010, 136 s., ISBN 978-80-7367-656-8
- [15] **ŘÍČAN, P.** *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, 1. vyd., Praha: Portál 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9
- [16] **ŠIŠKOVÁ, T.** *Výchova k toleranci a proti rasismu*, 1. vyd., Praha: Portál 1998, 204 s., ISBN 80-7178-285-8

- [17] **VÁGNEROVÁ, K. a kol.** *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*, 1. vyd., Praha: Portál 2009, 147 s., ISBN 978-80-7367-611-7

Internetové zdroje

- [18] **www.comfortdent.eu** – <http://www.comfortdent.eu/proc-nekourit/> - [cit. 12. 2. 2011]
- [19] **www.jaktak.cz** – <http://www.jaktak.cz/jak-se-lecit-z-gamblerstvi.html> - [cit. 11. 2. 2011]
- [20] **www.heo.cz** - <http://www.heo.cz/l/124-druhy-drog-rozdeleni-drog-priznaky-a-ucinky-drog-uzivani.html> – [cit. 11. 2. 2011]
- [21] **www.msmt.cz** – http://www.msmt.cz/file/12122_1_1/ - [cit. 12. 2. 2011]
- [22] **www.nekuratka.cz** – <http://www.nekuratka.cz/slozeni/> - [cit. 12. 2. 2011]
- [23] **www.os-prevent.cz** – http://osprevent.cz/spz/files/Nabidka_kurzu_SPZ.pdf - [cit. 14. 2. 2011]
- [24] **www.ostrovzl.cz** – <http://www.ostrovzl.cz/prevence/> - [cit. 16. 2. 2011]
- [25] **www.rudolfkohoutek.blog** - <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0811/drogove-zavislosti-alkoholismus-nikotinismus> – [cit. 16. 2. 2011]
- [26] **www.valasskemezirci.cz** - <http://www.valasskemezirci.cz/doc/27323/> - [cit. 11. 2. 2011]
- [27] **www.vasedeti.cz** - www.vasedeti.cz/skolka/sikana/myty-o-sikane/ - [cit. 11. 2. 2011]
- [28] **zskaznejov.webnode.cz** - <http://zskaznejov.webnode.cz/products/adaptacni-pobyt-zaku-6-trid-v-kozlanech-5-6-rijna-2010/> - [cit. 12. 2. 2011]

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro studenty

Příloha č. 2 – Rozhovor s výchovnými poradci nebo metodiky prevence (zápis)

Příloha č. 3 – Fotografie z průběhu adaptačního programu Gymnázia K. V. Raise
v Hlinsku (zveřejněné se souhlasem rodičů fotografovaných žáků)

Příloha č. 1

Dotazník

Tento dotazník bude součástí bakalářské práce na téma „Adaptační programy jako prevence sociálně patologických jevů“. Po vyhodnocení údajů, bude dotazník skartován.

Vybranou odpověď prosím zakroužkujte.

1. Absolvoval/a jsi seznamovací adaptační program před nástupem do školy?

ANO

NE

2. Líbily se ti aktivity a hry, které instruktoři a učitelé připravili?

ANO

NE

3. Zažil/a jsi během adaptačního programu něco nového a zajímavého, co jsi před tím nikdy nedělal/a? (například slaňování ze skály, chůze poslepu nočním lesem apod.)

ANO

NE

4. Objevil/a jsi v sobě nové schopnosti a možnosti, co všechno můžeš dokázat a zvládnout?

ANO

NE

5. Ukázal ti adaptační program, jakými různými aktivitami se dá trávit volný čas?

ANO

NE

6. Vadilo ti, že jsi byl/a po dobu adaptačního programu bez počítače a mobilního telefonu?

ANO

NE

7. Splnil seznamovací adaptační program tvá očekávání?

ANO

NE

8. Je vaše třída dobrý kolektiv?

ANO

NE

9. Umíte ve třídě se spolužáky vzájemně komunikovat a spolupracovat?

ANO

NE

10. Znáš dobře své spolužáky? (zda mají bratra nebo sestru, jaké jsou jejich koníčky, co mají rádi k jídlu, jakou hudbu poslouchají, jestli mají domácí zvíře, zda bydlí v domku či v bytovce apod.)

ANO

NE

11. Máte jako třída dobré vztahy s třídním učitelem/učitelkou?

ANO

NE

12. Myslíš, že adaptační program přispěl k vašemu vzájemnému poznání s třídním učitelem/učitelkou?

ANO

NE

13. Myslíš, že jste do začátku školního roku vstupovali jako dobrá parta?

ANO

NE

Děkuji za čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku.

Dita Breberová
Studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií – IMS Brno

Příloha č. 2

ROZHOVOR – Adaptační programy (AP) - otázky

1. Co vás vedlo k tomu pořádat pro studenty 1. ročníků AP?

- a) zhanit se svačku z nového kolektivu
- b) zhanit se svačku z školy
- c) zhanit z nich film

2. Jak dlouho již adaptační programy ve škole organizujete?

10 let

3. Připravujete si program AP sami nebo ho pro vás připravuje nějaká agentura?

Připravujeme si ho sami, ale spolupracujeme s klubem, který zvládnou k tomu vše

4. Jak dlouho váš AP trvá?

3 dny

5. Jaké druhy aktivit volíte?

turne → střídání, polohové, volební, gymnastika, semináře ...

6. Následuje po jednotlivých blocích aktivit hodnocení studentů?

na závěr celého kurzu je hodnocení po jednotlivých aktivitách

7. Jak podle vás přispívají AP k vytvoření tzv. „zdravého kolektivu“?

kyšle, se zavedením sportovních

8. Mají učitelé možnost poznat budoucí studenty v situacích, ve kterých by je jen při vyučování vůbec nepoznali? V jakých například?

Ma' možnost poznat budoucí učitel
v situacích, které jsou na úrovni přípravky.
Součástí AP je návštěva škol s profesory,
které bylo a zkusím s pedagogickým sborem.

9. Je AP koncipován tak, že se při aktivitách projeví vlastnosti studentů – vůdčí typy, komunikativní jedinci, bázlivi žáci, kteří se neumějí prosadit apod.?

ANO, jednoručně

10. Myslíte si, že AP mohou přispět k vytvoření dobrého vztahu mezi třídním učitelem a studenty? Jak?

Dobře ANO

Ma' možnost se slyšet se formálních a
informálních příležitostech

11. Jaké sociálně patologické jevy se vyskytují ve třídách (např. šikana, agresivní chování, kriminalita apod.)?

Šikana se stále se zhrává v nejvyšším
patném měřítku nepříjemně. Přitom jsme
řídili naprosto před 5-6 lety.
Agresivní chování v rámci školní

12. Snaží se třídní učitelé pomocí různých her a aktivit přispívat k vytváření spolupracujícího kolektivu i během školního roku na dalších školních akcích? Jakých – výlet, pobyt na horách apod.

Samozřejmě školní výlety, pobyt na horách,
akce podobné kurse a kurse
a projekty na konci školního roka.

13. Budete v AP pokračovat i v příštích letech?

ANO

14. Financujete AP z vlastních prostředků nebo z dotací či grantů?

Z vlastních prostředků.

15. Jak vy osobně hodnotíte AP z pohledu pedagoga?

Přesněji se zabývá výchozími poradci,
s AP souhlasím, pro větší finanční
zkušenosti, takže pro mě jsou velmi
důležitou součástí školní práce.

Příloha č. 3

Fotografie z adaptačních programů

Fotografie č. 1 – chůze poslepu lesem

Fotografie č. 2 – aktivity v přírodě

Fotografie č. 3 – aktivity v místnosti – příběh o nepotřebných předmětech

Fotografie č. 4 – slaňování skály